

”Inte en egen liten ö”

Ett arrangemangsteoretiskt perspektiv på skolbibliotekets roll för elevers läsvanor

Av: Valda Haglund

Handledare: Pamela Schultz Nybacka
Södertörns högskola | Institutionen för historia och samtidsstudier
Kandidatuppsats 15 hp
Biblioteks- och informationsvetenskap C | vårterminen 2022
Bibliotekarieprogrammet

Södertörns högskola
Alfred Nobels Allé 7
141 89 Huddinge

Biblioteks- och informationsvetenskap
Institutionen för historia och samtidsstudier

© Valda Haglund

Licensierad under CC BY-NC-ND 4.0

2022-06-18

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Författare/Author:

Valda Haglund

Svensk titel:

"Inte en egen liten ö" – Ett arrangemangsteoretiskt perspektiv på skolbibliotekets roll för elevers läsvanor

English title:

"Not a solitary tiny island" – An assemblage theoretical perspective on the school library's role for students' reading habits

Handledare/Supervisor:

Pamela Schultz Nybacka

Sammanfattning

Problemställning och syfte: Undersökningen rör vilken roll skolbiblioteket spelar för elevers läsvanor och vilka förutsättningar som krävs för att bidra till elevers medborgerliga bildning. Syftet är att skapa förståelse för skolbibliotekets verksamhet, som institution inom det svenska skolsystemet, och dess roll för bildning genom utveckling och etablering av gymnasieelevers läsvanor.

Metod och teori: Studien är en fallstudie där datamaterialet samlats in via kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Natasha Gerolamis teori om biblioteket som ett arrangemang utgör den teoretiska grunden i denna studie där begrepp är hämtade från Gilles Deleuze och Félix Guattaris posthumanistiska teori.

Material och resultat: Genom kvalitativa semistrukturerade intervjuer med en lärare och två skolbibliotekarier framkom det att skolbiblioteket spelar en viktig roll för elevernas kunskapsutveckling men också för en mängd alternativa roller. I det läsfrämjande utvecklingsarbetet framkom det att samarbete och samverkan mellan olika aktörer är centralt.

Slutsatser: I den analys av skolbibliotekets roll för elevers läsvanor som genomförts framträder det spänningsfält som verkar råda mellan att betrakta skolbiblioteket som en målstyrd institution i förhållande till att betrakta det som ett arrangemang. När skolbiblioteket som i denna studie betraktas som ett institutionellt arrangemang framträder bilden av en skapande och produktiv plats, en plats för 'blivande', som därmed belyser dess sociala roll. Från denna utgångspunkt syns också en omsorgsroll som även inbegriper omsorg om elevernas medborgerliga bildning, och att utvecklingsarbete kan förstås som inriktat mot skapande, och inte primärt mot ekonomi och effektivitet gentemot uppsatta mål.

Abstract

Problem and purpose: The study concern what role the school library play for students reading habits, and which conditions are required to contribute to students' civic education. The purpose is to create an understanding of the school library's activities, as an institution within the Swedish school system, and its role for education through the development and establishment of high school students' reading habits.

Method and theory: The study is a case study where the data material was collected via qualitative semi-structured interviews. Natasha Gerolami's theory of the library as an arrangement forms the theoretical basis of this study where concepts are taken from Gilles Deleuze and Félix Guattari's posthumanist theory.

Materials and results: Through qualitative semi-structured interviews with a teacher and two school librarians, it is shown that the school library plays an important role for students' knowledge development but also for a number of alternative roles. In the reading promotion developmental work, it emerged that cooperation and collaboration between different actors is important.

Conclusions: In the analysis of the school library's role in students' reading habits that has been carried out, a tension emerges between considering the school library as a goal-oriented institution in relation to considering it as an assemblage. When the school library, which in this study is regarded as an institutional arrangement, the image of a creative and productive place emerges, a place for 'becoming', which thus highlights its social role. From this point of view, there is also a caring role that also includes care for the students' civic 'bildung', and that development work can be understood as focused on creation, and not primarily on finances and efficiency towards pre-defined goals.

Nyckelord:

skolbibliotek, läsfrämjande, läsvanor, biblioteket som arrangemang, medborgerlig bildning

Keywords:

school library, reading promotion, reading habits, Library as assemblage, civic bildung

Innehållsförteckning

KAPITEL 1. INLEDNING	1
1.1. BAKGRUND	2
1.2. PROBLEMDISKUSSION.....	5
1.3. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.4. AVGRÄNSNINGAR	8
1.5. DISPOSITION	8
KAPITEL 2. TIDIGARE FORSKNING	8
KAPITEL 3. TEORI	14
KAPITEL 4. METOD	17
4.1. METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	17
4.2. STUDIENS DESIGN	17
4.2.1. Fallbeskrivning.....	18
4.2.2. Insamlingsmetod	19
4.3. ANALYSMETODER	20
4.4. ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	21
4.5. FORSKARROLLEN	21
4.6. VALIDITET OCH RELIABILITET	22
KAPITEL 5. RESULTAT	22
5.1. SKOLBIBLIOTEKETS ROLL FÖR KUNSKAPSUTVECKLING	22
5.2. SKOLBIBLIOTEKETS ALTERNATIVA ROLL	23
5.3. SKOLBIBLIOTEKET SOM EN INTEGRERAD DEL I SKOLAN	28
KAPITEL 6. ANALYS	32
6.1. SKOLBIBLIOTEKETS OLIKA ROLLER	32
6.2. SAMARBETE OCH SAMVERKAN PÅ OLIKA NIVÅER.....	35
KAPITEL 7. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	39
7.1. METODKRITIK	43
7.2. FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING SAMT SKOLBIBLIOTEKENS IMPLIKATIONER FÖR PRAKTIK	43
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	45
BILAGA 1 – INTERVJUGUIDE	

Kapitel 1. Inledning

Förmågan att läsa och förstå skriven text är i dagens samhälle nödvändigt för att kunna fungera som medborgare och bidra till samhället och samhällets utveckling. Skolsystemet har en viktig roll i detta, att fostra medvetna medborgare för att kunna bidra till och utveckla demokratin. Skolbiblioteken utgör en del av skolans utbildningsuppdrag. I en nyligen publicerad utredning med titeln *Skolbibliotek för bildning och utbildning* (SOU 2021:3), där Gustav Fridolin varit särskild utredare, hävdas att skolbiblioteket som resurs inte används i tillräcklig omfattning och att bemannade skolbibliotek med utbildade skolbibliotekarier måste utvecklas inom svensk skola. En premiss för utredningen är att skolbiblioteken har stor betydelse för elevers utbildning och bildning. En aspekt av detta rör elevers läsande och vilken roll skolbiblioteken har för hur, vad och i vilken omfattning elever läser.¹

Under min praktik fick jag i uppgift att hålla en presentation om skolbiblioteksutredningens (SOU 2021:3) centrala förslag för en grupp bibliotekarier som arbetar med biblioteksutveckling. I samband med den uppgiften kom jag att intressera mig för skolbibliotekens uppdrag och roll och den spänning som tycks finnas mellan målstyrning och skolbibliotekets faktiska verksamhet. Motiveringarna i utredningen tolkade jag till stor del handlade om det läsfrämjande uppdraget och hur detta är kopplat till skolbibliotekets ökade tillgänglighet och vikten av att skolbiblioteken är bemannade med utbildad personal. Det är frågor som är intressanta i sig men det framstår som än mer intressant hur skolbibliotekets och skolbibliotekariernas roll för läsfrämjande kan ses i ett vidare samhällligt perspektiv. Under mitt arbete med den här studien har jag kommit till insikt om att man kan se skolbiblioteksverksamheten som en institution relaterad till skolan, samhället, demokrati och bildning.

Utifrån premissen att bemannade skolbibliotek har stor betydelse för läsfrämjande leder det till intressanta följdfrågor. På vilket sätt har bemannade skolbibliotek en viktig roll att spela för språkutveckling och läsfrämjande? Två institutioner, skola och bibliotek, behöver mötas och samverka mellan varandra. Vilken roll, i relation till elevernas läsvanor, har skolbibliotekarien och lärarna i en sådan samverkan? Ett sätt att undersöka denna fråga är att studera skolbibliotekens verksamhetsutvecklande arbete kring hur läsvanor och läsfrämjande ser ut och hur samspelet mellan skolbibliotek och skolverksamhet fungerar.

¹ I det följande används termen elever för att beteckna elever i gymnasieskolan i vid mening, vilket inbegriper dessa individers tid och liv även utanför skolan.

I den här studien relateras frågan om skolbibliotekets roll för läsfrämjande, men även i en vidare mening, för elevernas utveckling till kunniga och kompetenta medborgare. Tanken om att en välfungerande demokrati behöver kunniga, kritiska och engagerade medborgare är kopplad till vilken bildning och utbildning som medborgaren behöver i sammanhanget (Bohlin 2018, s. 60). Detta behov kräver i sin tur att samhället erbjuder adekvata möjligheter till individens bildning och utbildning. Här spelar samhällsliga intuitioner som syftar till utbildning och bildning en central roll, vilket inte minst gäller skolbiblioteket. Grundfrågan utifrån den betydelse av bildning och utbildning för demokratins bevarande och utveckling är på vilket sätt idealet om den bildade medborgaren ska uppnås, vilka faktorer som är särskilt viktiga och vilka resurser som krävs.

Utifrån antagandet att bemannade skolbibliotek kan ha en viktig roll så kvarstår frågan *vilken* roll det har, och vilken roll det bör ha. Hur dessa frågor kan komma att besvaras beror även på vilket sätt vi ser på och förstår skolbibliotekets verksamhet och förutsättningar som samhällslig institution. Utgångspunkterna och svaren, på nämnda frågor, bör ha stor betydelse för hur framtida styrning och reglering av skolbibliotekets verksamhet bör utformas.

1.1. Bakgrund

I detta avsnitt redogörs för bakgrunden till de frågeställningar som behandlas i studien. Först relateras frågor som rör den nutida politiska diskussion där det föreslås en lagstyrd reglering av skolbibliotekets uppdrag. Därefter behandlas och avgränsas begreppet läsfrämjande i relation till studiens frågeställningar och syfte.

Nutida politisk diskussion om skolbibliotek

Skolbibliotekets betydelse och roll har på senare tid diskuterats av flera olika aktörer utifrån en stor mängd olika aspekter. Den politiska diskussionen tar avstamp från såväl rådande lagstiftning som skolbibliotekets relation till elevernas lärande och läsutveckling. I Bibliotekslagen (2013:801, §7, §8) finns skrivningar som har ett särskilt fokus på bibliotekens uppdrag när det gäller barn och ungdomars språkutveckling och läsfrämjande verksamhet. Skolbibliotekens uppdrag är inte reglerat på samma sätt som folkbiblioteken då det i Bibliotekslagen (2013:801, §10) endast anges att i stort sett alla skolformer ska ha tillgång till ett skolbibliotek. Enligt Skolverket (2018) kan många barns första kontakt med ett bibliotek vara i skolan då alla barn inte har föräldrar som tar med dem till folkbibliotek, så även om skolbibliotekets verksamhet inte är närmare reglerad i

Skollagen (2010:800) bör skolbiblioteken spela en viktig roll för barns och ungas läsande och språkutveckling på motsvarande sätt som folkbiblioteken. Kungliga biblioteket har på uppdrag av regeringen tagit fram en nationell biblioteksstrategi och inom ramen för detta uppdrag har Pamela Schultz Nybacka (2019, s. 6) skrivit en rapport där syftet är att få en djupare kunskap om behovet av bemannade skolbibliotek och där bristen av skolbibliotek understryks ytterligare. Schultz Nybacka (2019) framhäver vikten av ett ändrat synsätt på skolbiblioteket från att se det som enbart en resurs till skolan till en utvecklad verksamhet i egen kraft. I rapporten underbyggs detta genom att tydliggöra skolbibliotekets roll och betydelse ur en mängd aspekter, vid sidan av att främja läsande och språkutveckling, bland annat kopplat till frågor om likvärdighet, hållbar utveckling och skolresultat. Inom ramen för arbetet med den nationella biblioteksstrategin har en forsknings- och kunskapsöversikt tagits fram för åren 2010–2015 där aktuell forskning, såväl svensk som internationell, om skolbibliotekets roll för elevers lärande presenterats (Gärdén, 2017). I Cecilia Gärdéns (2017) forsknings- och kunskapsöversikt påvisas betydelsen av fackutbildade bibliotekarier och dessas roll för bland annat elevers läsutveckling. I diskussionen om skolbibliotekens samhällseliga betydelse har även Patrik Lundberg (2022, s. 11) argumenterat för skolbibliotekens betydelse för elevernas läsutveckling och kritiska tänkande och den brist på likvärdighet som alltjämt råder gällande tillgången till ett skolbibliotek. Enligt Paolo Odasso (2007, s. 21) har skolan och skolbiblioteken till och med en institutionell plikt att hjälpa eleverna att anamma ett kritiskt förhållningsätt till information, vilket inkluderar all den information som finns tillgänglig via internet.

Frågan om skolbibliotekens roll och framtid har aktualiserats från många olika håll. I den nämnda nationella biblioteksstrategin lyfts skolbibliotekens betydelse fram, dock utan att detta har resulterat i något konkret. Vidare har Skolverket argumenterat för skolbibliotekens pedagogiska roll och föreslagit förtydliganden i Skollagen (2010:800). Sammantaget finns ett tryck gentemot politiken att på nationell nivå åstadkomma förändringar och regleringar i den riktning som många förslag och studier pekar mot. Detta har gjort att regeringen de senaste åren givit frågan om skolbibliotek och läsfrämjande viss uppmärksamhet. Ett grundförslag från den utredning som regeringen tillsatte är att lagstiftningen bör skärpas. Om skolbiblioteken ska kunna ge likvärdig tillgång till ändamålsenlig skolbiblioteksverksamhet med fackutbildade bibliotekarier så måste lagkrav ställas för att säkerställa att skolbiblioteksverksamheten håller en viss kvalitet (SOU 2021:3). (Utredningen har dock ännu inte lett till någon proposition om skolbibliotek.) Behovet av en ökad samverkan gällande läsfrämjande insatser såväl i som

utanför skolan har även påtalas i en skrivelse, *Barns och ungas läsning*, av regeringen (2020/21:95).

Enligt utredningen ska skolbibliotekarierna integreras i skolan i högre grad. I den nationella diskussionen om skolbibliotekens betydelse och roll framhävs även betydelsen av skolbibliotekens integrering i skolverksamheten som ett centralt uppdrag. Utredarna menar att skolbiblioteksverksamheten bör ses som en del i den pedagogiska verksamheten i skolan och ålägger därför rektorerna att ansvara för att samarbetsformer utvecklas mellan skolbibliotekarier och lärare (SOU 2021:3). Det låter rimligt att skolbibliotekens verksamhet lyfts upp och bör vara föremål för utveckling, men hur sker det i praktiken? Detta reser också frågor kring hur samverkan sker och vilka former som tillämpas för att integrera skolbibliotekens verksamhet i skolans arbete. Vidare vilken roll och verksamhetsutveckling som skolbiblioteket bör bedriva gällande läsfrämjande aktiviteter, utifrån skolbibliotekariens respektive lärarens perspektiv.

Läsfrämjande

Det har gjorts en hel del arbete för att stärka elevers läsvanor. Kulturrådet (2021) genomför för närvarande Läsfrämjandelyftet 2021–2023, på uppdrag av regeringen. Det är en satsning på läsfrämjande arbete med fokus på barn och unga på folkbiblioteken. Projektet syftar till att skapa likvärdiga förutsättningar till läsutveckling för barn och unga. Satsningen har även syftet att stärka bibliotekariernas roll som läsfrämjare.

Området läsfrämjande och elevers läsvanor är ett brett forskningsområde. Man har exempelvis studerat hur läsande påverkar elevers läs- och skrivutveckling (Danladi och Soko 2018) och man har även studerat elevers förmåga till kritisk källkritik (Odasso 2007). En annan typ av studier handlar om vilka effekter vissa åtgärder eller interventioner har på elevers läsande (Dominguez 2016, Bates 2000), kritiska förmåga (Batoool & Webber 2017), etcetera. I sammanhanget skulle man också kunna studera hur samverkan mellan skolbibliotek och skola är strukturerad (Baker et al. 2018) och vilka aktiviteter och dokument som är styrande för denna typ av samverkan (Nanthini & Rekha Rani, 2020). Oavsett vilken fråga som fokuseras i relation till läsfrämjande och skolbibliotek ter sig interaktionen mellan skolbiblioteken och skolverksamheten vara av stor betydelse.

1.2. Problemdiskussion

Frågor kring elevers läsvanor i relation till skolbibliotekets roll kan kopplas till skolans demokratiska uppdrag och målsättningar kring att elever utvecklas till medvetna och kompetenta medborgare. Enligt Bohlin (2018, s. 60) kräver demokratin att medborgarna är kunniga, kritiska och engagerade, en medborgerlig bildning är nödvändig för att kunna bidra till samhällets bästa. I detta ingår att samhället bör säkerställa att så många som möjligt får tillgång till de resurser och utbildningar som krävs för att kunna uppnå nämnda målsättningar. Här finns en tydlig koppling till bibliotekens uppdrag, att tillhandahålla olika former av kunskapsresurser. Skolbibliotekets roll i detta bör ses som ett löpande uppdrag under elevernas hela skolgång där det naturligt finns en progression gällande den medborgerliga bildningen utifrån elevens ålder och övriga förutsättningar.

I föreliggande studie, som hämtar sitt material från ett skolbibliotek i en gymnasieskola, aktualiseras frågan om skolbibliotekets roll i utvecklingen av kunniga och kompetenta medborgare då gymnasieelever snart förväntas vara sådana. Att kopplingen mellan bildning, utbildning och resurser är sammanlänkad med skolbiblioteket och skolbibliotekariens roll tydliggörs i studien *Skolbibliotek för demokrati, lärande och kultur*. I studien kopplas skolbiblioteket till dess pedagogiska uppdrag såväl i termer av utbildning som bildning (Centerwall et al., 2022). Ulrika Centerwall, Pamela Schultz Nybacka & Maria Ringbo (2022) menar bland annat att skolbibliotekarien inte enbart är en viktig pedagog i skolverksamheten utan framhäver även vikten av att förstå skolbibliotekarien som en ”kulturbärare” (Centerwall et al. 2022, s. 351). Författarna pekar på att skolbibliotekariens pedagogiska uppdrag och roll utövas i två riktningar som delvis överlappar men som ändå är urskiljbara (ibid). I synen på skolbibliotekets och skolbibliotekariens roll kan man här se en spänning mellan att förstå rollen i två riktningar och den idé som utredningen (SOU 2021:3) ger uttryck för. I den senare tycks skolbiblioteket betraktas som helt integrerat i skolans verksamhet. Denna spänning har även relevans för hur vi ska förstå skolbibliotekets roll gällande utvecklandet av elevernas medborgerliga bildning.

Vilken roll har skolbiblioteket som institution för att bidra till medborgerlig bildning och hur är detta uppdrag kopplat till läsfrämjande? Rimligen har läsfrämjande arbete och elevers läsvanor betydelse inte enbart för konkreta skolresultat utan även för formandet av bildade medborgare.

För att skolbiblioteken ska kunna ha en betydelse för elevers läsande så är ett rimligt antagande att skolan och lärarna också använder skolbiblioteket som resurs på ett sätt som främjar elevernas läsande. Hur resursen används och hur skolbibliotekets förutsättningar

ser ut kan studeras från en mängd olika utgångspunkter. Denna studie är begränsad till att undersöka i vilken roll vi kan förstå skolbiblioteket som samhällelig institution och vilken verksamhetsutveckling som skolbiblioteket kan bedriva, utifrån skolbibliotekariens respektive lärarens perspektiv, gällande läsfrämjande aktiviteter. Svaren på dessa frågor relaterar ytterst sett till förutsättningarna för elever inom svenskt skolsystem. Dessa förutsättningar rör framtidens vuxna och handlar i förlängningen om likvärdighet, medborgerlig bildning och demokrati.

Skolbibliotekets roll för läsfrämjande kan undersökas från en mängd olika utgångspunkter, till exempel har effekterna av olika utvecklingsinsatser kopplat till läsvanor undersökts (Jabbar 2021). Vidare har undersökningar gällande skolbibliotekariens roll gjorts där man till exempel har studerat på vilka sätt skolbibliotekarien kan påverka elevers läsvanor (Danladi & Soko 2018, Merga 2021). Studierna inom nämnda inriktningar har bidragit med värdefull kunskap om såväl skolbibliotekens som skolbibliotekariernas roll och betydelse för elevers läsvanor. Ett gemensamt drag hos dessa studier är dock synen på skolbiblioteket som en institutionell helhet, där en viss verksamhet bedrivs. Vad bibliotekarierna gör och hur eleverna använder biblioteket, i relation till läsvanor, tenderar därför att framstå som en isolerad verksamhet, vid sidan av ett antal andra verksamheter. Skolbibliotekets relationer till andra institutioner, liksom skolbibliotekariernas och användarnas relationer till yttre faktorer och fenomen, kan kanske förstås och beskrivas på ett alternativt sätt. Dessa relationer kan eventuellt förstås på ett sätt som inte primärt utgår ifrån ett perspektiv där skolbiblioteket förstås som en institutionell helhet och utifrån de individer som är aktörer inom detsamma.

Genom studier av biblioteket med utgångspunkt från institutionell teori ges viktiga kunskaper för vår förståelse av biblioteket och de som arbetar där. Dock menar Johanna Rivano Eckerdal (2016) att analyserna från denna utgångspunkt tenderar att vara inriktade på hur bibliotekens och bibliotekariernas anpassningar och förändringar ser ut i förhållande till ekonomiska ramar: ”Biblioteket och bibliotekarier riskerar att framstå som en organisation och ett yrke som oupphörligen behöver försvara sig mot yttre påfrestningar och hot.” (Rivano Eckerdal 2016, s. 43) Hon menar att detta ger en bild av att det läggs stor vikt vid att bibliotekets behov av att förhålla sig till och agera gentemot yttre tryck (som i många fall är effekter av marknadsekonomiska faktorer). Rivano Eckerdal (2016) ser en kombination av institutionell teori och en posthumanistisk ansats som en annan form av motstånd till olika typer av begränsningar och tendenser och som

dessutom möjliggör en tydligare analys av såväl skolbibliotekets samhälleliga roll som dess roll för påverkandet av samhällsutvecklingen.

Gilles Deleuze (1991) posthumanistiska teoribildning innehåller en kritik av sociala kontraktsteorier såväl som den liberala politiska tradition som utgår från att institutioner, så som bibliotek, utgår ifrån individen. Enligt Deleuze (1991) bör vi inte se på subjektet som "färdigformade" sådana utan att de snarare uppstår från de erfarenheter de drar från omgivningen, inklusive ett bibliotek. Överfört till detta område så bör biblioteket snarast att förstås som ett produktivt rum där subjekt produceras och där dessa har möjligheter att producera nya relationer och nätverk. Ett alternativ till tidigare liberala teorier är enligt Natasha Gerolami (2015, s. 168) den så kallade arrangemangsteorin – en kombination av institutionell teori med begreppet *arrangemang*, som hämtats från Deleuzes posthumanistiska teori. Enligt Gerolami (2015) erbjuder denna teori en bättre utgångspunkt för att förstå biblioteket och dess verksamhet än vad liberala teorier är kapabla till. Ett skolbibliotek är fortfarande att uppfatta som en institution, men i en posthumanistisk analys av skolbiblioteket är andra institutioner och fenomen nödvändigt relaterade till skolbiblioteket som institution i förståelsen av denna. Det går alltså inte, utifrån detta synsätt, att koppla bort uppdragsgivare, skolans verksamhet etcetera från förståelsen av skolbiblioteket som institution.

Skolbiblioteket som institution är relaterad till skolan, skolhuvudmannen, regionen, staten, etcetera samt en mängd regelverk som i olika grad är styrande för verksamheten. De individuella aktörerna, inom institutionerna och utanför desamma, ingår i nätverk och relationer som på ett komplext sätt präglar skolbibliotekets roll i avseende på elevers läsvanor. För att beskriva denna roll behövs en teori som kan spegla den mångfald av relationer och påverkansfaktorer som ingår i skolbiblioteks roll när det gäller elevers läsvanor och dess utvecklingsarbete kring dessa.

1.3. Syfte och frågeställningar

Syftet är att skapa förståelse för skolbibliotekets verksamhet, som institution inom det svenska skolsystemet, och dess roll för bildning genom utveckling och etablering av gymnasieelevers läsvanor; och hur detta kan förstås ur ett institutionellt arrangemangsperspektiv. För att uppnå syftet har jag formulerat följande frågeställningar:

Hur uppfattar bibliotekarier respektive lärare skolbibliotekets roll för gymnasieelevers läsvanor?

Vad uppfattar bibliotekarier respektive lärare som centralt för skolbiblioteken att utveckla i arbetet med att främja arbetet med elevers läsvanor?

Hur kan man förstå skolbibliotekets verksamhet och roll som ett samhällsligt institutionellt arrangemang?

1.4. Avgränsningar

Studien undersöker skolbibliotekariers och lärares uppfattningar om skolbibliotekets roll och skolbibliotekets utvecklingsarbete i relation till elevers läsvanor. Den ämnar därmed inte undersöka hur de faktiskt arbetar med läsfrämjande. Studien undersöker inte heller vad som uppfattas som effektiva läsfrämjande aktiviteter. Studien gör inte anspråk på att redogöra för alla de olika sätt varpå skolbiblioteket som institution kan beskrivas och förstås. Anspråket inskränker sig till att utveckla ett svar utifrån det i studien valda teoretiska perspektivet.

1.5. Disposition

Uppsatsen är disponerad på följande sätt: kapitel ett bestod av inledning, bakgrund, problemdiskussion, syfte och frågeställningar, samt de avgränsningar som gjorts inom ramen för den här studien. I kapitlet nedan redogörs för tidigare forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap som är relevant för uppsatsens syfte och frågeställningar, därefter presenteras studiens teori. Sist i uppsatsen redogörs för studiens metod, som efterföljs av resultat, analys och diskussion och slutsatser.

Kapitel 2. Tidigare forskning

Nedan följer en genomgång av exempel på tidigare forskning som gjorts inom tre områden som berör min studie. Det första området berör *skolbibliotekets användning*. Forskning som behandlar denna är både direkt och indirekt relaterat till skolbibliotekets roll för elevers läsvanor såväl för förståelsen av hur olika delar av verksamheten kan kopplas till läsvanor, som vilka begränsningar och utvecklingsområden som dessa studier pekar ut. Det andra området är *organisation, ledning och styrning* och rör frågor som sätter ramar för skolbibliotekets verksamhet. Studier inom detta område relaterar till skolbibliotekets roll och elevers läsvanor genom att bidra till förståelse och kunskap om betydelsen av organisations- och ledningsfrågor, de möjligheter men också begränsningar som finns och indirekt påverkar skolbibliotekets utvecklingsmöjligheter gällande elevers läsvanor. Det tredje området, *läsfrämjande och läsvanor i skolan*, rör forskning som

handlar om elevers läsvanor och läsfrämjande aktiviteter som är kopplade till skolbibliotek. Forskningen inom detta område bidrar till kunskap om faktorer som påverkar skolbibliotekets roll när det gäller läsfrämjande. Den ger en bild av hur det ser ut, vilka faktorer som framstår som särskilt viktiga samt vilka aktiviteter som kan tänkas ingå i skolbibliotekets verksamhet i ett läsfrämjande syfte.

Skolbibliotekets användning

Det har gjorts undersökningar om biblioteket som plats och hur biblioteket uppfattas.² Hur biblioteket uppfattas har undersökts i avseende på vilken hjälp eleverna uppfattar att skolbiblioteket ger i olika avseenden, så som att ge hjälp att hitta information, att använda information för att lösa problem med skoluppgifter, datoranvändning, att stödja läsintresse samt elevernas syn på skolbibliotekets användning utanför skolan så som tillgång till databaser etcetera. Studien ger evidens för att skolbiblioteket i hög grad ger stöd för att hitta information och att det utgör ett stöd för att klara skoluppgifter. I studien finns även stöd för att skolbiblioteket uppfattas som stödjande och har en positiv påverkan på det allmänna intresset för läsning (Marino & Schultz-Jones, 2020). Utöver de resultat som redovisas gällande hur eleverna upplever skolbibliotekets tjänster så kan studien även ses i ljuset av ett uppfattat behov av att utvärdera skolbiblioteken i termer av målstyrning, hur effektivt skolbiblioteken bidrar till att eleverna ska uppnå utbildningsmässiga mål. Syeda Hina Batoool och Shelia Webber (2017) har studerat hur skolbarn uppfattar skolbiblioteket som en plats och vilken roll skolbiblioteket har när det gäller att möta barns behov av information. Metoden är kvalitativ och data har inhämtats genom fokusgruppsintervjuer med barn samt intervjuer av lärare och bibliotekarie, samt observationer. Resultatet av studien visar bland annat att skolbarnen uppfattade biblioteket som en plats där man läser, leker och som ett rum där man lagrar böcker. I Lahore, där studien gjordes, så saknas skolbibliotek i stor utsträckning. Följdaktningen har skolbibliotek en begränsad roll i utvecklandet av barns läsvanor i detta fall. I en annan studie med likartat syfte har man undersökt för vilka ändamål elever använder skolbiblioteket och dess resurser, i vilken omfattning de gör det, vilket material de finner intressant och hur de ser på bibliotekets resurser (Adejimoh, Ilo & Audu, 2021). I denna studie har skolbiblioteket en roll för elevernas läsvanor men det konstateras att skolbiblioteket har potential att spela en betydligt större roll än vad resultaten av studien

² I följande kapitel skrivs ibland skolbibliotek och ibland endast bibliotek men allt handlar om skolbibliotek.

visade. Eleverna tillbringade mindre än en timme i veckan i biblioteket och i studien påpekades också att bibliotekets öppettider inte upplevdes vara anpassade efter elevernas önskemål. Resurserna uppfattades dessutom som föråldrade (Ibid).

Baker et al. (2018) har med utgångspunkt från resultat från det webbaserade enkätverktyget ”Measuring Information Service Outcomes” (MISO) undersökt hur lärare och forskare i förhållande till studenter använder olika faciliteter i biblioteket och hur skillnaderna mellan dessa grupper ser ut. Biblioteket som plats i undersökningen inbegriper faktorer som tysta arbetsutrymmen, datorer, grupprum, bibliotekscafé, fysiska samlingar samt bibliotekets fysiska bekvämlighet. Jämförelserna gäller hur ofta olika faciliteter används, hur viktiga de upplevs vara samt hur väl de upplevs fungera. Resultatet visar att användandet av tysta arbetsplatser är betydligt högre bland studenterna än lärarkategorin. Studenterna ser även en tyst arbetsplats som betydligt viktigare än lärarna. Inom kategorin där man mätt vikten av hur väl en facilitet fungerar så visar resultatet att den största skillnaden mellan lärare och studenter finns inom kategorin hur lätt det är att hitta fysiskt material i biblioteket som enligt lärarnas uppfattning väger betydligt tyngre än hos studenterna.

Användarstudier har också gjorts beträffande hur dessa upplever bibliotekets samlingar och service. I en studie som genomförts på en gymnasieskola i Indien konstaterades att över 80 procent av användarna föredrog tidningar och böcker på språket tamil i förhållande till engelska och att över 70 procent använder lexikon i hög grad. Endast drygt hälften visade sig nöjda med bibliotekets samlingar, lexikon och uppslagsböcker. Studien gav också resultat gällande önskade förändringar av arrangerandet av resurserna och hur bokhyllorna borde vara märkta. Sammantaget visade denna studie på behovet av förbättringar gällande samlingarnas kvalité och resursernas arrangering (Nanthini & Rekha Rani 2020).

Organisation, ledning och styrning

En annan aspekt av biblioteket rör hur det är organiserat. Hur skolbibliotekens verksamhet bedrivs påverkas av hur det styrs och hur styrkedjan ser ut beträffande resurser och annat. I en del av styrkedjan finns skolans rektor vilket Gary Hartzell (2002) riktat sin uppmärksamhet emot. Han menar att rektorns stöd är grundläggande för utvecklandet av skolbibliotekets verksamhet. Denna ståndpunkt delas även av Yunusa Anate Adejimo, Hajar Mafo Ilo och Patricia Oomo Audu (2021) som rekommenderar att skolledningen i mycket högre grad bör integrera skolbibliotekets aktiviteter med skolans läroplan. Vidare pekar Hartzell (2002, s. 92) på att ett sådant stöd är kopplat till

förtroende som i sin tur förutsätter förståelse och att rektorns förståelse för vad skolbibliotekarien gör är nödvändigt för att skolbibliotekets roll optimeras. Det sammantagna resultatet i studien visar att rektorer har en begränsad, och ibland oriktig, förståelse av såväl skolbibliotek som skolbibliotekariers arbete. Slutsatsen Hartzell (2002, s. 106) drar från det ganska nedslående resultatet är att man på olika sätt och från olika håll måste försöka omforma rektorernas generella uppfattningar om skolbibliotekens roll och verksamhet och skolbibliotekariens expertis och arbete.

Att beslutsfattare och chefer på olika nivåer har stor betydelse för skolbibliotekens resurser och roll framkommer på ett tydligt sätt i de refererade studierna ovan. En annan styrande faktor är de formulerade ramverk som på olika sätt påverkar skolbibliotekets verksamhet.

Lesley S. J. Farmer (2012) har med utgångspunkt från policydokument och generella riktlinjer som formulerats av olika professionsorganisationer, så som International Federation of Library Associations (IFLA) och United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), undersökt vilken roll sådana organisationer och dokument har för utbildning och skolbibliotekariens professionella utveckling. Studien är explorativ och pekar mot att professionella organisationer och de riktlinjer och policydokument de producerar har stor betydelse för skolbibliotekariens professionella utveckling och för den verksamhet man verkar inom. Med utgångspunkt från att samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare är betydelsefullt för elevernas skolresultat har Patricia Montiel-Overall (2021) undersökt olika samverkanspraktiker samt de faktorer som bidrar till sådant samarbete. I studien undersöks i vilken grad samarbete sker inom områdena samordning, integrerad undervisning samt integrerad läroplan. Respondenterna i denna kvantitativa enkätstudie viktade olika praktiker enligt två skalor, frekvens och betydelse, för elevernas lärande. Studiens resultat kan ses som explorativt då dess främsta bidrag är utvecklandet av ett instrument som kan användas för att beskriva olika samarbetspraktiker mellan lärare och skolbibliotekarier.

Läsfrämjande och läsvanor i skolan

Med utgångspunkt från att barn och ungdomars läsande har minskat har ett relativt stort forskningsintresse riktats mot olika typer av faktorer som antas påverka barn och ungdomars läsvanor (Jabbar 2021). I en översiktsartikel har man riktat in sig på de faktorer som påverkar barns läsvanor relaterade till barn, föräldrar och lärare. Metoderna som användes i sammanhanget var att använda databaser som Scopus, Web of Science, LISA, ProQuest och liknande. De nyckelord som användes var: Children AND Reading,

Children AND Reading AND parents, Children AND Reading AND School Teacher. Jabbar (2021) listar olika faktorer som påverkar barns läsvanor. För det första finns faktorer som rör barnen, till exempel läsmotivation, kön, ålder, socioekonomisk status, tillgång till resurser, etcetera. För det andra studeras faktorer som rör barnets familjeförhållanden så som föräldrarnas engagemang, utbildningsnivå, ekonomisk status, föräldrarnas läsvanor och samverkan med skolan etcetera. Ett exempel på en tredje grupp faktorer som kan påverka barns läsvanor är sådana som har med läraren och skolan att göra, till exempel lärarens kunskap om barnlitteratur, de läsvanor som etableras i klassrumsmiljön, lärarens egna läsvanor och så vidare (Jabbar, 2021).

Diyoshak Rhoda Danladi och Yohanna Rejoice Soko (2018) konstaterar att läsandet har minskat de senaste åren och då särskilt i Nigeria som är studiens kontext. De diskuterar orsaker till detta men framförallt vilka roller skolbibliotekarier kan spela för läskultur och läsfrämjande. Skolbibliotekariens olika roller diskuteras även av Merga (2021), som utifrån en studie genomförd i Storbritannien, konstaterar att skolbibliotekariens roll både är komplex och under utveckling och att skolbibliotekarierna i Storbritannien har en viktig stödjande roll att spela för såväl läsfrämjande som för elevernas litteracitet. Merga (2021) lyfter vikten av att inte bara vara ett stöd i exempelvis val av litteratur eller kunnighet i ny litteratur, utan att uppmuntra läsande för nöje, genom läsrelaterade projekt i skolan och att arbeta nära eleverna. Danladi och Soko (2018) framför även ett antal rekommendationer kring skolbibliotekets och skolbibliotekariens utveckling med nämnda syfte, till exempel att anordna olika arrangemang för att främja läsandet och att använda sociala medier och plattformar för att skapa intresse och inspirera till läsande (Danladi & Soko 2018, s. 2).

En aspekt av läsfrämjande arbete är att studera olika typer av strategier för att motivera till läsning hos elever. Noraida Dominguez, Idalisse García Martinó och Alejandra Méndez (2016, s. 242) har i en studie som genomförts på skolor i olika städer i Puerto Rico undersökt vilka strategier som används av skolbibliotekarier för läsfrämjande. De har undersökt och i viss mån jämfört olika projekt och program som tillämpas i läsfrämjande syfte. De har även undersökt vilka resurser skolbibliotekarien behöver för att kunna implementera ett framgångsrikt läsprogram hos eleverna. Den aktivitet, bland många andra, som samtliga skolbibliotekarier i undersökningen använde sig av är något som kallas ”library week”, en speciell vecka där bibliotekarien har planerat olika aktiviteter för såväl elever, lärare, föräldrar och andra. I aktiviteterna kan det ingå utställningar, spel, konferenser, workshops, läsmaraton etcetera. De resurser som skolbibliotekarierna identifierade som viktiga för att implementera de läsfrämjande

strategierna var bland annat lämpliga böcker för barn, datorer, lämplig möblering/miljö, internet, digital projektor, etcetera. De resurser som skolbibliotekarierna använder mest frekvent för att implementera läsfrämjande strategier var tillgång till samlingar av noveller, serier, videos, datorer, etcetera (Dominguez et al., 2016, s. 244). Den sammanfattande slutsatsen från studien är att skolbibliotekarierna designar och implementerar en rad olika läsfrämjande strategier. Dominguez et al. (2016, s. 245) påpekar att det stora fokus som identifierats på ”library week” bör ges viss uppmärksamhet eftersom detta är en aktivitet som genomförs sällan, i allmänhet en gång per år. De menar att skolbibliotekarierna vid sidan av dessa aktiviteter måste tillämpa andra strategier som är integrerade i det vardagliga skolarbetet. Bates (2000) har även undersökt skolbibliotekets roll för läsfrämjandet i termer av vilka olika strategier som har tillämpats vid tre olika skolor i Storbritannien. I studien försökte man avgöra hur framgångsrika befintliga strategier var genom att bland annat samla in positiva respektive negativa uppfattningar hos eleverna. Bland annat undersöktes hur eleverna upplevde tillgången till IT-tjänster, biblioteksmiljön, samlingarnas omfattning och urval samt hur stödjande bibliotekarierna uppfattades. Undersökningen visade att det är faktorer bortom lärares och skolbibliotekariernas kontroll som formar elevernas attityder till läsande. Resultaten i studien indikerar att flickor läser mer än pojkar och att gapet ökar med åldern. Vidare finns det i resultatet indikationer på att pojkar är mer benägna än flickor att läsa för ett givet syfte medan flickor i högre grad associerar läsande som något som görs för nöjets skull (Bates 2000, s. 172). Ett av resultaten är också att en ganska stor andel av eleverna uppfattar skolbiblioteket som en tråkig plats. Vidare var många elever okunniga om skolbibliotekets service och resurser, till exempel var 22 procent av eleverna i en av skolorna omedvetna om att biblioteket hade en egen webbsida.

En annan aspekt som indirekt kan antas ha betydelse för elevers läsvanor och läsfrämjande är skolbibliotekets funktion gällande social inkludering. Odasso (2007, s. 18) argumenterar för att skolbiblioteket har en grundläggande potential att driva arbetet med elevers sociala inkludering. Han menar vidare att om skolbiblioteket och skolan samarbetar kring social inkludering så kan detta förebygga ”scholastic dispersion” (Odasso 2007, s. 27). Med utgångspunkt från senare versioner av IFLA så identifieras en övergång från riktlinjer gällande vad skolbiblioteket ska vara, i tidigare versioner, till vad skolbiblioteket ska göra. Denna förändring innebär med andra ord att skolbibliotekarien bör ha kunskap om hur de i praktisk verksamhet ska kunna realisera detta (Odasso 2007, s. 23). Odasso (2007, s. 19) jämför denna förändring med de förändringar som återfinns i olika staters utbildningspolicies, till exempel Lissabonstrategin i Europa och ”No Child

Left Behind Program” i USA, som han menar pekar mot en utveckling mot social integrering och livslångt lärande.

Studierna ovan visar med andra ord att skolbiblioteken kan fylla en mängd olika funktioner och pekar också på olika utvecklingsområden inom skolbibliotekens verksamhet. Studier om läsfrämjande och läsvanor pekar sammantaget åt att det finns ett stort behov av utveckling bland annat i ljuset av de förändringar som har skett, inte minst med anledning av den samhällsliga digitaliseringen. Föreliggande studie syftar till att, utifrån en teori om biblioteket som arrangemang, ytterligare belysa och ge nytt perspektiv på kunskapen om skolbibliotekens roll och utvecklingsmöjligheter gällande läsfrämjande och elevers läsvanor.

Kapitel 3. Teori

Den teori som nedan presenteras tar sin utgångspunkt från begrepp som är hämtade från Gilles Deleuze och Félix Guattaris posthumanistiska teori. Gerolami (2015) har använt begreppet arrangemang hämtat från denna teoribildning, och även andra begrepp hämtade från Deleuze och Guattaris teori, och kombinerat dessa med institutionell teori i syfte att förstå ett bibliotek och dess verksamhet på ett alternativt sätt till liberal teori. Gerolamis (2015) teori om biblioteket som ett arrangemang utgör den teoretiska grunden i denna studie.

Studiens grundfråga handlar om skolbiblioteket och fenomenet kopplade till dess roll för läsfrämjande och läsvanor. Den teoretiska utgångspunkt som valts är en teori som uttalar hur biblioteket ska förstås i dess roll och verksamhet och alla de relationer av olika slag som på olika sätt är knutna till biblioteket. I undersökningar med utgångspunkt från institutionell teori så har frågor kring bibliotekariens respektive bibliotekets roll analyserats (Gerolami 2015, Rivano Eckerdal 2016). Utifrån detta teoretiska perspektiv har Schultz Nybacka (2013, s. 81) analyserat bibliotekets verksamhet och utveckling som något som inte ska ses som en rörelse från tradition till innovation utan som en parallell process. Med utgångspunkt från institutionell teori kan man förstå förändring, i den här studiens aktuella fall ett skolbibliotek, de som arbetar där och andra aktörer som är relaterade till dess verksamhet och utveckling (Rivano Eckerdal 2016, s. 43).

Skolbiblioteket som ett arrangemang

Denna studie tar sin utgångspunkt i institutionell teori kombinerat med begrepp hämtade från posthumanistisk teori, närmare bestämt Deleuze och Guattaris begrepp *arrangemang*. Ordet *arrangemang* är en översättning av det franska ordet *agencement*. Översättningen till svenska växlar och har även översatts till sammansättning respektive anordning (Deleuze & Guattari 2015 s. 18). I engelska texter som refereras här används ordet *assemblage*. I denna text används, i enlighet med Rivano Eckerdal (2016), översättningen *arrangemang*.

Denna studies teoretiska ansats har inspirerats av Gerolamis (2015) teoretiska analys av biblioteket som institution. Teorin återfinns i Gerolamis (2015) studie, som tar bruk av Deleuze och Guattaris begrepp *arrangemang*, i syfte att förstå biblioteket och dess verksamhet som kreativa, skapande institutioner.³ Gerolami (2015) menar att man kan använda denna teoretiska syn på biblioteket för att tydliggöra bibliotekets sociala roll, vilket även inbegriper en kritik mot sociala kontraktsteorier. Med referens till David Hume menar Deleuze (1991) att sådana teorier ger en falsk och negativ bild av samhället och dess institutioner i stället för att se samhället och dess institutioner som ett system av uppfinningsrika strävanden (Gerolami 2015, s. 166). Om vi ser på institutioner, och bibliotek, på detta sätt, som skapande sådana, enligt Deleuze teori, så är det också möjligt att se bibliotekets potential att producera nya nätverk. Genom begreppet *arrangemang* kan biblioteket som institution ses och förstås som delar i ett *arrangemang*, inte i förhållande till en helhet utan i relation till det yttre som det i ständig förändring relaterar till (Gerolami 2015, s. 168). Eftersom *arrangemanget* är mer än summan av delarna är det därför möjligt att se nya saker framträda ur *arrangemanget*. Enligt teorin kan ett bibliotek förstås också som en del i ett *arrangemang*, vilket innebär att biblioteket också kan relateras till andra institutioner och sammanhang. Förståelsen av biblioteket via begreppet *arrangemang* gör det också möjligt att betrakta såväl delaktighet som samverkan som kopplingar inom biblioteket, betraktat som ett *arrangemang* (Gerolami 2015, s. 168). Biblioteket sett som ett *arrangemang* medför att biblioteket inte bör ses som en helhet med en central kärna utan som mångkärnigt, det finns flera kärnor inom *arrangemanget*.

Teorin kan ses som ett perspektivskifte. Om *arrangemangsteorin* till exempel tillämpas på böcker i bibliotek så kan man enligt Gerolami (2015) säga att dessa böcker i vår kultur definieras genom deras relation till författaren till boken och bokens ämne men

³ Gerolami (2015) använder engelskans *creative*. I Rivano Eckerdals (2016) studie översätts och används detta ord som "kreativ", "kreativa" etcetera. Här används "skapande" eftersom det i mitt tycke tydligare reflekterar innebörden av det görande och den utvecklingsmöjlighet som såväl Gerolami (2015) som Rivano Eckerdal (2016) refererar till.

att vi med hjälp av teorin kan undersöka hur böcker och dokument är arrangerade med andra delar i världen. Härigenom kan vi bättre förstå hur och med vad de interagerar, deras funktion: ”The ideas, the photographs, statistics, charts, and personal stories therein are all parts a larger assemblage: the book.” (Gerolami 2015, s. 168). Nya materiella relationer kan skapas om till exempel delar av boken eller en bild tas bort från arrangemanget och kopplas till en annan bild eller verk. På motsvarande sätt kan bibliotek enligt denna teori arrangeras med andra institutioner och människor, etcetera. Det innebär att nya relationer och möjligheter kan uppstå från de existerande arrangemangen (Gerolami 2015, s. 169). Överfört till ett skolbibliotek så är det fortfarande att uppfatta som en institution, men i en arrangemangsteoretisk analys är det med nödvändighet relaterat till andra institutioner och fenomen. Det innebär att vi i vår förståelse av skolbiblioteket från denna teoretiska utgångspunkt inte kan koppla bort dess relationer till andra arrangemang, så som skolan, skolhuvudmannen, lagar och regelverk etcetera som i olika grad är styrande för verksamheten. Aktörerna inom institutionerna ingår i nätverk och relationer, där nya sådana ständigt skapas inom arrangemanget och i förhållande till andra arrangemang.

Skolbiblioteket som en blivande och skapande institution

Att försöka förstå biblioteket och dess verksamhet i termer av begreppet arrangemang som beskrivits ovan, bedöms vara användbart för att förstå på vilket sätt biblioteket är utformat och vilka relationer som kan uppstå från det studerade arrangemanget. Aktiviteter, arbetssätt, etcetera som har ett läsfrämjande syfte kan betraktas som delar i ett arrangemang som relaterar till andra arrangemang och där möjligheter framträder genom att nya relationer skapas. Detta synsätt flyttar vårt fokus från att betrakta skolbiblioteket utifrån vilka mål som är formulerade och hur problem kan uppstå och begränsa bibliotekets utveckling. Att betrakta biblioteket som ett arrangemang betyder inte att biblioteket som institution upplöses, snarare innebär det att se biblioteket som något som medger nya och positiva kopplingar som underlättar skapande av nya projekt (Gerolami 2015, s. 170). Med andra ord kan skolbiblioteket betraktas som en *skapande* institution.

Ur existerande arrangemang kan nya relationer uppstå som inte är bestämda av begränsande strukturer så som förordningar och regler. Överfört till ett bibliotek så finns det ett stort antal regler som rör alltifrån utlåning till att man inte bör vara alltför högljudd, inte äta mat i biblioteket etcetera. Gerolami (2015, s. 169) menar att sådana strukturer

kopplade med vår inbyggda vilja till förändring, till ett *blivande*, gör att vi försöker hitta vägar runt de regler och förordningar som är begränsande.

Den här teorin implicerar en spänning mellan synen på skolbiblioteket som en målstyrd verksamhet, och att det skolbiblioteket gör är relaterat till vissa bestämda mål, och synen på skolbiblioteket som ett arrangemang som bedriver en mer öppen och skapande verksamhet, som inte låter sig fångas in i en rent målstyrd beskrivning.

Kapitel 4. Metod

I det här avsnittet presenteras kortfattat studiens metodologiska utgångspunkter. Därefter redogörs för studiens design, fallbeskrivning, insamlingsmetod, och de analysmetoder som används i studien. I de tre avslutande delarna återfinns de etiska överväganden som gjorts inom ramen för studien, en beskrivning av forskarrollen samt överväganden kring studiens validitet och reliabilitet.

4.1. Metodologiska utgångspunkter

Den analytiska ansatsen utgår från postkvalitativ metodologi, som teoretiskt bygger på posthumanism och således den valda teoretiska utgångspunkten för denna studie. Postkvalitativ metodologi har även kopplingar till feministisk teori och dess strävan att lyfta fram de marginaliserade och osynliggjorda samt i frågasättandet av människans centrala position då denna historiskt sett ofta har framställts i förhållande till en viss typ av människa (vit heterosexuell man) (Lykke, 2009).

I posthumanistisk metodologi står det inte i fokus att sträva efter att skapa representationer av de praktiker och fenomen som undersöks och inte heller den underliggande meningen i datamaterialet. I likhet med Gunnarssons och Bodéns (2021, s. 70) beskrivning är analysen i denna studie att se som en process där forskaren ingår i det som undersöks. Det empiriska materialet är så att säga: ” [...] delaktiga i och samskapade av de teoretiska antaganden och begrepp som genereras genom processen.” (Gunnarsson och Bodén 2021, s. 71)

4.2. Studiens design

Studiens uppläggning kan betraktas som en fallstudie. Eftersom ansatsen i undersökningen är att försöka få kunskap om komplicerade sociala företeelser lämpar sig fallstudiemetoden. Fallstudien gör enligt Yin (2007, s. 18) det möjligt för forskaren att se en helhet och samtidigt noga beakta det meningsfulla i verkliga händelser. Enligt Yin

(2007, s. 116) är intervjuer en av de viktigaste informationskällorna i samband med fallstudier. När det gäller intervjuerna i den här studien så tas särskild hänsyn till det som har pekats ut från forskare inom postkvalitativ metodologi. Gunnarsson och Bodén (2021) beskriver postkvalitativ metodologi som ett alternativ till den tidigare antropocentriska synen vilken utgår från enskilda människor och människan i centrum.

Det finns en möjlig spänning mellan synen på postkvalitativ metodologi och fallstudien så som den beskrivs av Yin (2007), där man i postkvalitativ metodologi inte ser till grundmeningen i det undersökta och där man i fallstudien fokuserar på det meningsfulla i verkliga händelser. Den här valda metodologiska utgångspunkten kan därför te sig oförenlig. I den här uppsatsen har fallstudien dock inte använts i traditionell mening och kopplats till nämna metodologiska grund. Fallstudien används för att utgöra ett gott exempel och gör därmed inte samma anspråk som i en traditionell fallstudie och är därför att betrakta som ett fall som beskrivs utan att strikt koppla den till fallstudiens metodologiska grund.

4.2.1.Fallbeskrivning

Det fall som studeras i studien är anonymiserat och utgörs av ett utvalt skolbibliotek och dess sammanhang. Utgångspunkten för valet av fall är att det kan utgöra ett gott exempel på hur olika aktörer inom skola och skolbibliotek arbetar för att utveckla elevers läsande. Det är en gymnasieskola med ett bemannat skolbibliotek med två heltidsanställda bibliotekarier som säger sig samarbeta med lärarna. För att få en bild av skolbibliotekets lokaler så genomfördes en kort presentation och rundvandring av biblioteket innan intervjuerna. Skolbiblioteket utgör en del av skolans samlade lokaler och är centralt beläget vid skolans huvudentré. Bibliotekslokalen är ljus med hög takhöjd och väggar i glas. I biblioteket finns tre grupprum, flera läsfåtöljer och mycket av bibliotekets resurser är utplacerade på olika bord och utgör skyltning och små utställningar. I biblioteket finns även en scen som används till såväl olika evenemang som biblioteket eller skolan anordnar som av eleverna själva för att öva på sina redovisningar.

På skolbibliotekets hemsida kan man se att det satsas på biblioteket i det att man exempelvis kan ta del av olika aktuella projekt och evenemang som bibliotekarierna driver i samarbete med skolverksamheten. Även den aktuella kommunen (XX) har uttalat att man satsar på skolbibliotek.⁴ En nackdel med fallstudier är att det inte går att generalisera över hela populationen men man kan tänka sig att det går att göra en

⁴ Källan har anonymiserats i studien, därav denna beteckning.

generalisering till teorier om biblioteksutveckling. Yin skriver: ”Då man genomför en fallstudie är målet att man ska utveckla och generalisera teorier (*analytisk generalisering*), inte beskriva frekvenser (*statistisk generalisering*). (Yin 2007, s. 28)

De informanter som ingår i studien är två bibliotekarier och en lärare som alla jobbar på skolan. Informanterna är kodade på följande vis i studien:

- Bibliotekarie A: Har arbetat som bibliotekarie på skolan i ca 4 månader (när intervjun genomfördes).
- Bibliotekarie B: Har arbetat på skolan i totalt 10 år.
- Lärare C: Arbetar som lärare i svenska, filosofi och engelska.

Utgångspunkten från början var att intervjua två lärare men efter att jag upprepade gånger, utan resultat, sökt efter en lärare som från början tackat ja till intervju och efter transkriberingen av det material jag hade, beslutade jag mig för att jag hade tillräckligt med material för att besvara studiens forskningsfrågor.

4.2.2. Insamlingsmetod

Två intervjuer med två skolbibliotekarier samt en intervju med en lärare har genomförts. Intervjuerna med bibliotekarierna gjordes på deras arbetsplats, i ett grupprum i skolans bibliotek. Den första intervjun tog cirka 45 minuter och den andra intervjun tog drygt en timme. Innan det att intervjuerna genomfördes fick informanterna läsa igenom en samtyckesblankett, med information om studien och dess syfte, som de därefter skrev under. Intervjun med läraren gjordes via Google Meet, med video och ljud, och tog cirka 30 minuter. Denna intervju började med att informanten informerades om studiens syfte och fick uppgifter om hur personuppgifter hanteras varefter informanten gav sitt muntliga samtycke till att delta i studien. Alla tre intervjuer spelades in med ljudmedia.

Den insamlingsmetod som har valts är semistrukturerade intervjuer. Metoden bedöms som lämplig för att besvara studiens forskningsfrågor då intresset är riktat mot informanternas uppfattningar vilket en semistrukturerad intervju syftar till. En semistrukturerad intervju innebär att en intervjuguide har gjorts i förväg där frågorna kan betraktas som teman och utgör en grund för ett samtal där intervjuaren har möjlighet ställa följdfrågor och be om beskrivningar och förtydliganden (Bryman 2018, s. 260). Intervjuguidens design har till viss del utgått från den form som beskrivits av Kvale och Brinkman (2009, s. 150). De ger förslag på olika sätt att ställa sina intervjufrågor där man

exempelvis börjar intervjun med lite enklare inledande frågor för att sedan ställa mer öppna frågor. En central del i den här typen av intervju är att man inte vill att det ska bli något slags förhör utan att man ska utnyttja tystnaden så att informanten får tid att reflektera över sina svar och prata så mycket som möjligt själv. Informanten har då möjlighet i den här intervjuformen att känna en frihet att formulera sina svar på sitt eget sätt och får även tillfälle att utveckla sådant som de själva ser som väsentligt (Kvale och Brinkman 2009, s. 151). Det är dock viktigt att det är jag som intervjuare som är ansvarig för att intervjun går vidare och att informanten inte fastnar vid ett ämne när det kanske inte går att få ut något mer av svaren inom ett ämne (ibid). Denna form av intervju beskrivs som flexibel i den meningen att frågorna inte behöver tas i en bestämd ordning och fokus ligger på hur informanten uppfattar och tolkar frågorna och de teman som behandlas. Tonvikten ligger på att få fram vad informanten upplever som viktigt i en förklaring eller förståelsen av det undersökta fenomenet (Bryman 2018, s. 563).

Efter att intervjuerna genomförts har det inspelade materialet transkriberats (totalt 20 sidor, 14 394 ord) och i det transkriberade materialet har ord som ah, mm, eh, etcetera återgivits ordagrant men där citat används i resultatdelen så har dessa tagits bort av läsbarhetsskäl.

4.3. Analysmetoder

Det empiriska materialet har tematiserats med utgångspunkt i Braun och Clarkes (2006, s. 78) beskrivning av tematisk analys, där fokus är riktat mot att hitta teman i datamaterialet och beskriva dessa teman utifrån det insamlade materialet. För att hitta mönster och teman i det transkriberade materialet har dessa lästs igenom upprepade gånger. I sökandet efter teman i texten pågår samtidigt en tolkning av textmaterialet. Detta kan beskrivas som en iterativ process där tolkningarna prövas mot gjorda tematiseringar. Tolkningen ingår i den process som leder till förståelse av materialet (Hartman 2004, s. 186). Tillvägagångssättet som använts är att betrakta som en enkel tematisering i syfte att framställa empirin på ett adekvat sätt. Den analysmetod som tillämpats tar utgångspunkt i posthumanistisk metodologi.

Den institutionella teori, där biblioteket ses som ett arrangemang, som använts har utgjort ramverket för de tematiseringar som gjorts och som redovisas i resultatdelen. Med utgångspunkt från den teori som valts kopplas resultatet från intervjuerna såväl till varandra som till de externa faktorer och institutioner som ingår i analysen. Analysarbetet i denna anda handlar även om att synliggöra dominerande teman och mönster men

centralt är att samtidigt ha en öppenhet för att försöka synliggöra mångfald, skiftningar och de rörelser som finns i det insamlade datamaterialet (Gunnarsson och Bodén 2021, s. 71).

I analysen av det empiriska materialet har inspiration även hämtats från Rivano Eckerdal (2016), som tillämpat Gerolamis (2015) arrangemangsteori empiriskt. Teorin ger möjlighet att bedöma bibliotekets roll och utveckling inom ett visst område i relation till andra arrangemang. Rivano Eckerdal (2016, s. 46) menar att teorin även möjliggör en analys där såväl bibliotekets som bibliotekariens beredskap till förändring och skapande, och möjlighet och utrymme till förändring, kan blottläggas.

Att inte se biblioteket som en avgränsad verksamhet med en viss kärna utan med flera kärnor som är relaterade till andra arrangemang, ger analysen utrymme att identifiera en form av frihet till skapande i materialet, både när det gäller verksamheten i stort och de olika aktörerna.

4.4. Etiska överväganden

Studiens etiska överväganden har utgått från Vetenskapsrådet etiska riktlinjer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet). Dessa innehåller fyra grundkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet). I enighet med General Data Protection Regulation (GDPR) har intervjuerna spelats in med en telefon utan SIM-kort, vilket gjort att ljudfilerna inte sparats i någon molntjänst utan endast på själva telefonen.

4.5. Forskarrollen

I relation till studiens metodologiska utgångspunkt och design finns det anledning att reflektera över vilken position den som utför studien har i förhållande till studieobjektet. Gunnarsson och Bodén (2021) understryker med referens till Barad (2003) att en sådan position också medför en, vad de kallar paradox, eftersom man som forskare har en särställning. Men de pekar också på insikten att man som forskare också är en del av det man forskar om, i mitt fall innebär det till exempel att de frågor jag ställer i intervjun, bakgrunden till hur jag valde informanter, etcetera, måste förstås som en del i hela forskningsprocessen. Det är ingen del som går att skilja ut och som forskare blir man också påverkad av, i det här fallet, intervjusituationen (Gunnarsson och Bodén 2021, sid. 27). I praktiken kan den här förändringen som forskaren genomgår beskrivas genom den

resa som jag själv har gjort i min forskningsprocess där jag bakåt i tiden kan se händelser som så småningom lett fram till studiens frågeställningar.

4.6. Validitet och reliabilitet

När det gäller frågan om validitet så handlar den om huruvida den undersökning som gjorts verkligen undersöker det som den sagt sig undersöka. Vidare om datamaterialet verkligen är korrekt insamlat för att kunna besvara de forskningsfrågor som ställts. I detta fall informanternas uppfattningar om skolbibliotekets roll och utvecklingsarbete för elevers läsvanor. I postkvalitativ metodologi så innebär det enligt Gunnarsson och Bodén (2021, sid. 30) med referens till bland annat Patti Lather (2007) och Mann med flera (2011) att hela forskningsprocessen är så genomskinlig som möjlig, det handlar således inte om att producera slutgiltiga svar på de frågor man har ställt. Gunnarsson och Bodén (2021) med referens till Braidotti (2019) menar att det här inte betyder att alla svar är lika bra eller att posthumanistisk metodologi är relativistisk utan att forskningen fortfarande måste vara kritisk och uppmärksamma den komplexitet som finns.

Tillförlitlighet eller reliabilitet i den här typen av studie handlar om att på ett så tydligt och fullständigt sätt som möjligt beskriva vilket tillvägagångssätt som har använts för att samla in och bearbeta datamaterialet (Hartman 2004, s.146). Anspråket att resultaten skulle bli detsamma om undersökningen upprepades är nog att betrakta som ett för snävt krav inom kvalitativa undersökningar. Därför blir transparensen särskilt viktig, att undersökningen uppvisar trovärdighet, bland annat genom val av teoretiska perspektiv i förhållande till studiens syfte (Bryman 2018, s. 352).

Kapitel 5. Resultat

I detta kapitel presenteras resultatet av det insamlade materialet utifrån de teman som har identifierats under databearbetningen. Dessa teman relaterar till studiens forskningsfrågor. De teman som framträtt är sorterade under *Skolbibliotekets roll för kunskapsutveckling*, *Skolbibliotekets alternativa roll* och *Skolbiblioteket som en integrerad del i skolan*.

5.1. Skolbibliotekets roll för kunskapsutveckling

Bibliotekarierna berättar att eleverna kommer till dem för att de behöver något inför olika typer av skolrelaterade syften. Det kan handla om att hjälpa till med att ta fram böcker eller andra lämpliga resurser som eleven behöver för att uppnå specifika mål.

Vi kan få en fråga som ”jag vill förbättra min engelska, har du nån bra bok på engelska att tipsa om”, eller ”jag ska skriva högskoleprovet och vill förbättra mitt ordförråd, min lärare sa att jag ska läsa klassiker, har du nån klassiker att tipsa om.” Den typen av frågor. (Bibliotekarie B)

I citatet ovan ser vi alltså ett exempel på där elever själva söker sig till biblioteket i syfte att utveckla sitt språk och ordförråd. Även om det i det här fallet inte är specifikt relaterat till studier i skolan så handlar det inte om läsning för nöjes skull utan i förhållande till studieprestation.

Bibliotekarierna menar att biblioteket också ses som en resurs i klassrummet, dels genom att skolbibliotekarien kan bistå med stöd inom olika skolämnen men skolbibliotekarien har även rollen som specialist i klassrummet med hänseende på informationssökning, källkritik och medie- och informationskunnighet (MIK). Det framhävs också i intervjuerna av bibliotekarierna att boktips och liknande kan integreras i klassrumsundervisning. Skolbibliotekarien uttrycker denna integration av skolbiblioteket i klassrummet som att den bör vara i en mening en ständigt närvarande resurs och beskriver sig därför som ”den osynliga medlemmen av arbetslaget” (Bibliotekarie B). Skolbibliotekarien har med andra ord idealt en pedagogisk roll även i klassrummet, men det framkommer samtidigt ur materialet att det finns skillnader mellan olika program och ämnen hur väl detta ideal uppfylls. Bibliotekarierna är själva mycket aktiva i sina roller och behöver ibland påminna skolverksamheten om deras roll. Även läraren tycks vara medveten om att denna integration av bibliotekarierna i klassrummet till stor del bygger på bibliotekariernas aktiva roll.

Om det bara hade funnits en bibliotekarie som var gömd bakom sin vägg eller satt på sitt kontor och aldrig kom ut då hade man kanske inte förstätt att man ens fick börja fråga henne om den typen av hjälp, men hon har ju verkligen varit aktiv på det sättet. Hon har suttit på arbetslagsmöten och hon har pratat på arbetslagsträffar och sagt att ”ni får gärna komma och jag kan hjälpa till med det här och det här, om ni har idéer så kom till mig”. (Lärare C)

I citatet ser vi hur även Lärare C understryker att samarbetet med bibliotekarien bygger på att bibliotekarien är aktiv i sin roll, själv söker kontakt och visar vad de kan bidra med. Sammantaget visar resultatet att skolbiblioteket har en betydande roll för elevernas kunskapsutveckling, som en integrerad del i skolverksamheten. Detta är en uppfattning som skolbibliotekarierna och läraren delar i det studerade fallet.

5.2. Skolbibliotekets alternativa roll

Skolbibliotekets läsfrämjande arbete och till detta kopplade aktiviteter strävar också bortom rena kunskapsrelaterade syften. Bibliotekarierna menar att eleverna också kommer till biblioteket för att det är en lustfylld plats för inspiration. Det ska vara kravlöst, man kan få koppla av, läsa det man vill, prata med en vuxen som är intresserad och lyssnar. Det ska vara en trygg plats. Tydliga exempel på skolbibliotekets strävan att spela nämnda roll är olika typer av aktiviteter som vänder sig till eleverna inom skolbibliotekets ram.

Inspiration

Bibliotekarierna berättar att de har en så kallad läsvecka varje år kring världsboksdagen där de bland annat ordnar bokbord där de skänker gallrade böcker och sätter upp en bokholk i entrén där bibliotekarier, lärare och elever kan lämna och plocka böcker. De har även den här typen av bokbord med gallrade böcker veckan innan läslovet: ”vi gillar ju tanken av att dom böckerna vi gallrar inte bara slängs utan att dom hamnar på våra elevers bokhyllor hemma” (Bibliotekarie B). Vid jul ordnade bibliotekarierna med en julgransplundring med gallrade böcker, dit även elever som inte hade något i skolan den dagen kom till, bara för att de tittat ut specifika titlar de ville ha. Tävlingar relaterade till läsande är något som återkommer under hela året då det av bibliotekarierna beskrivs som ett lättsamt sätt att nå eleverna och som går att bygga vidare på. Inför läslovet bjuder de in författare att prata om sina böcker och de anordnar en poesitävling för eleverna. De uppmanar även mentorerna att fråga eleverna om vad de ska läsa på lovet och vilken deras favoritbok är. Om biblioteket inte har någon av de böcker som eleverna nämner vid dessa samtal så köper de in de böckerna och skyltar med. Skyltningen är något bibliotekarierna ser som en viktig del i att inspirera eleverna till läsning så därför ser de till att försöka skylta med böcker som eleverna själva pratar om.

Att välja själv

Vikten av att eleverna själva får välja böcker lyfts fram och antas påverka hur eleven ser på sig själv utifrån sina val och hur omvärlden ser på eleven i relation till valet. Detta gäller i hög grad när eleverna fritt väljer litteratur som inte är direkt kopplad till skolarbetet. Att själva få välja litteratur som direkt berör skolarbetet spelar också en viktig roll. Såväl läraren som skolbibliotekarierna trycker på vikten av att överlämna till

eleverna att göra individuella val av litteratur, även om detta ibland sker inom ganska snäva ramar och där syftet också kan vara kopplat till kunskapsutveckling. Lärare C beskriver i citatet nedan hur hon själv har förstått innebörden och vikten av detta i samtal med Bibliotekarie B.

Jag vill att vi ska läsa dom här böckerna och att vi har en plan och en progression och vi ska läsa tillsammans och vi ska göra samma sak. Men då sa Bibliotekarie B att det är ganska viktigt att känna att det är en del av sitt identitetsskapande och känna att man har valt själv och så här ”jag är en person som läser Sagan om ringen” till exempel och inte bara för att min fröken har sagt det utan för att jag identifierar mig med den boken.

Lärare C gör avkall på vad hon kanske själv vill att eleverna ska läsa för att hon tror att det är mer gynnsamt för elevernas identitetsskapande att själv bestämma. Vissa böcker kan vara särskilt populära och hon lyfter att just känslan av samhörighet kan stärkas när man ser andra som har valt liknande böcker. Tillsammans med andra kan man dela erfarenheter som har hämtats från läsandet. Känslan av samhörighet kan även uppstå mellan skolbibliotekarien och en elev då man delar en läsoplevelse. Bibliotekarie B ger ett exempel på detta:

Att inspirera varandra till att läsa och bli inspirerad av eleverna och kunna dela en läsoplevelse med någon, det är bland det bästa med jobbet! Att gå förbi en skylthylla och nån ba ”åh den här boken” och jag ba ”ah visst är den bra”.

Möjligheten att själv välja böcker innebär på motsvarande sätt att man kan gå ifrån vad många av ens klasskompisar kanske väljer och vad som anses populärt just nu. Eleven kan sticka ut från mängden. Detta förväntas leda till en medvetenhet om, och intresse för, det egna läsandet. Lärare C beskriver hur de arbetat med litteraturhistoria och där Bibliotekarie B hade tagit fram ett ”epokbord” där eleverna fick möjlighet att välja. Även om valet var begränsat så innebar det ändå att eleverna hade möjlighet att förhålla sig till de litteraturalternativ som gavs genom att jämföra olika böcker och delvis utgå ifrån sina egna intressen.

En kravlös, tillgänglig och trygg plats

Det är tydligt att bibliotekarierna strävar efter att stimulera och uppmuntra läsning för att läsning är lustfyllt. De vill skapa ett beroende av läsning och att det ska ses som något härligt och utvecklande och inte kopplat till prestation. Man strävar också efter att

biblioteket ska upplevas som en plats att vara på och att bibliotekarien är tillgänglig för eleverna även i situationer som inte direkt är kopplat till bibliotekets samlingar och resurser. Detta exemplifieras i följande citat av Bibliotekarie A: ”Att vi tar tid för dom och att vi är två tycker jag är jätteviktigt. Och att vi kan ta oss tid att prata med eleverna och inte typ, nej men jag ska i väg på lunch, eller, jag hinner inte ta det här nu.” Enligt bibliotekarierna så kommer eleverna till skolbiblioteket också för att det är en plats att vara på där det även finns en potentiell möjlighet att möta och samtala med en bibliotekarie. Ett exempel på detta förhållningssätt visas i citatet av Bibliotekarie A: ”Det känns inte som att det finns så mycket barriärer, dom kommer in till vårt kontor och sitter och snurrar på stolen och snackar med oss liksom.” Skolbiblioteket är en plats som erbjuder många möjligheter men som samtidigt inte ställer krav på att eleverna måste ha ett specifikt biblioteksrelaterat ärende. Detta understryks när Bibliotekarie A säger att man strävar efter att erbjuda en plats som är trygg och ger möjlighet till kontakt och samtal. ”Jag tänker ändå att dom känner att det är en trygg miljö och att dom kan komma och prata med oss.” (Bibliotekarie A)

Strävan efter att erbjuda trygghet och tillgänglighet i mötet med skolbibliotekarien har även kopplingar till hur biblioteksrummet är utformat. Att den rent fysiska miljön är utformad och anpassad för detta syfte anses viktig. Att det finns bekväma och ändamålsenliga läsfätöljer framhävs som viktigt likväl som att det finns bokningsbara grupprum som är anpassade efter elevernas behov. Ljudnivå och ljusförhållande är också faktorer som bedöms som viktiga för att skapa en inbjudande miljö. Vad rummet har för möjligheter och hur det kan användas rörande exponering framhävs också som någonting viktigt. Att kunna exponera olika typer av resurser bedöms som viktigt för att skapa inspiration till läsande hos eleverna. Strävan är att kombinera denna trygga miljö med något som också upplevs som en inspirerande sådan.

Att introducera och upprätthålla intresset för skolbiblioteket

Både bibliotekarierna och läraren berättar om vikten av att introducera eleverna till biblioteket på ett så enkelt och lättsamt sätt som möjligt. Man utgår alltså inte från att eleverna är bekanta med böcker och biblioteket utan man bjuder in eleverna för att de ska få en uppfattning om vad biblioteket erbjuder. Nedan följer ett exempel på hur Bibliotekarie B resonerar kring introduktionen av biblioteket på höstterminen för de nya eleverna.

Det handlar ju mycket om att visa vem man är, att biblioteket ska vara en lugn studieplats för dom, att vi gärna hjälper dom med sina studier, visar lite snabbt vad vi har för resurser och sen bygger man ju på det senare i samband med något moment oftast i svenskan eller samhällskunskap där dom ska söka själva. Men att liksom mest visa att vi finns här för dom.

Bibliotekarie B är noga, i sin beskrivning av introduktionen, att poängtera att hon vill framhäva för eleverna att biblioteket ska ses som en plats där man kan få stöd och hjälp under terminen. Hon vill alltså inte skynda på med att starta upp något projekt eller vara på eleverna att de ska börja låna böcker.

Eleverna får också komma till biblioteket och bara botanisera bland hyllorna. Det finns inga krav på att de ska låna, läsa, etcetera utan först och främst ska de känna sig bekväma i miljön. Man vill visa eleverna att biblioteket ska vara en kravlös plats för att till exempel nå även elever som kanske har en bild av ett bibliotek som en plats för vana läsare. Lärare C berättar också om hur hon introducerar biblioteket för sina nya klasser för att få i gång deras läsning.

Jag har varit där med ettor för att introducera dom för biblioteket och få dom att komma i gång med egen läsning och då har vi pratat om hur man botaniserar. Bara en sån grej, dom står liksom och tittar på böckerna och ba ”jag vet inte vad jag ska läsa”. Nej (skratt) du måste titta, du måste läsa ryggarna, du måste slå upp första sidan, läsa baksidan, du kanske får några stycken, får någon känsla, det kan dom liksom inte. Så såna grejer har vi gjort.

Här framträder det ännu tydligare, som både bibliotekarierna och läraren tycks mena, att de inte utgår från att eleverna är bekanta med biblioteket. Det första mötet med biblioteket kanske är ett viktigt första steg i att få upp ögonen för läsning för elever som inte tidigare varit i närheten av böcker.

Biblioteket visar sig också fylla en roll för ungdomar som inte har råd att köpa böcker. Upprepade gånger understryker bibliotekarierna att de får många inköpsförslag från eleverna. De menar att en stor del av deras budget går just till att möta elevernas önskemål om den litteratur de vill ska köpas in. Detta understryks i citatet nedan då Bibliotekarie A tar upp rollen skolbiblioteket har för att tillgodose alla elevers läsbehov.

Det är en så stark läskultur här så det känns viktigt att dom verkligen får sitt behov tillgodosett liksom och det kan ju vara så att många inte kan köpa litteratur själva hemma, ja men på grund av ekonomiska förutsättningar och sånt där. (Bibliotekarie A).

Bibliotekarierna är angelägna att köpa in det eleverna vill läsa och även ny litteratur. I detta avseende ser vi alltså intensionen att såväl upprätthålla läsande hos de som redan är läsande som att attrahera elever som kan tänkas bli intresserade när det kommer nya böcker. Bibliotekarierna tycks vilja att biblioteket ska vara en plats som möjliggör att *alla* elever får sina läsbehov tillfredsställda genom att köpa in deras bokönskemål.

Tillgänglighet eftersträvas såväl när det gäller att tillhandahålla resurser på olika nivåer som tilltalar idealt alla elever och att skolbiblioteket därmed är och uppfattas som inkluderande och har ett fokus på likvärdighet. Tillgänglighet handlar ju också om avstånd och öppettider. Framför allt bibliotekarierna påtalar hur positivt det är att biblioteket har öppet hela skoldagarna och att det tack vare att det finns två bibliotekarier finns personal tillgänglig för eleverna hela öppettiden. Rent praktiskt är det ju förstås så att vissa program kan ha sina lokaler närmare eller längre ifrån bibliotekets plats då skolområdet är förhållandevis stort. Viljan till inkludering mer direkt kopplat till läsfrämjande aktiviteter exemplifieras genom anordnandet av boktipsklubbar. Skolbiblioteket har en klubb som de kallar läsklubb och en nystartad klubb de kallar bokklubb. Läsklubben är en klubb där eleverna läst en bok och samlas för att diskutera den boken medan bokklubben mer är till för att tipsa om böcker utifrån olika ämnen och där man inte behöver ha läst en specifik bok inför tillfällena. Bibliotekarie B förklarar varför de valde att starta bokklubben utöver läsklubben:

Bokklubben bygger på att man ska kunna droppa in och då insåg vi att det blir fel om man ska läsa till dom träffarna, utan då ska vi ha mer som en boktipsklubb där man kommer och pratar om böcker utifrån ett visst tema där vi alltid har förberedda boktips och där eleverna får komma och berätta om sina favoritböcker om vänskap eller kärlek eller vad det nu kan vara.

Här framträder det att verksamheten är benägen att göra anpassningar och modifiera aktiviteter i inkluderande syfte.

Det som här rubricerats som skolbibliotekets alternativa roll återspeglar skolbibliotekariernas och lärarens uppfattningar om de delar av verksamheten som inte direkt är kopplade till skolprestation. Den alternativa rollen handlar om att stimulera till läsande genom att erbjuda en inspirerande, trygg och kravlös miljö som i detta bidrar till elevernas upplevelse av skolbiblioteket som en naturlig del i deras vardag.

5.3. Skolbiblioteket som en integrerad del i skolan

Resultatet visar att såväl bibliotekarierna som lärarna ser samverkan och dialog som viktigt i deras arbete. Det framhävs att det är en förutsättning för att uppnå en samsyn kring pedagogiska aktiviteter och också för att skapa en förståelse för verksamhetens olika delar och professionernas förutsättningar. Samverkan och samarbete mellan skolbibliotekarierna samt mellan dessa och skolans lärare framkommer som vitalt för det läsfrämjande arbetet. Ur materialet framkommer även att samverkan med skolan och skolhuvudmannens ledning samt med det omgivande samhället har relevans för skolbibliotekets utvecklingsarbete. Skolbibliotekets utvecklingsarbete visar sig förutsätta ett starkt stöd från ledningen men det framkommer även i detta att bibliotekarierna har en särskild roll då mycket av samarbetena hänger på att bibliotekarierna gör sig synliga för lärare och ledning.

Resultatet visar att det faktum att skolbibliotekarierna är två upplevs som mycket viktigt, av framför allt två skäl. Det ena gäller tillgänglighet för eleverna som nämnts tidigare och det andra uttrycks på olika sätt i värdesättandet av att ha en kollega att dela arbetet med och diskutera olika utvecklingsförslag med. ”Att vi är två bibliotekarierna känns viktigt och att ja det är viktigt att vi utvecklar verksamheten och det är alltid lättare när man är två och kan till exempel bolla med varandra.” (Bibliotekarie A) Här ser vi att möjligheten till dialog mellan skolbibliotekarierna framstår som en central del i utvecklingsarbetet.

Samverkan mellan skolbibliotekarierna och lärarna ses från bådas sidor som grundläggande för att främja elevernas läsande. Ur materialet framkommer att det är viktigt att det finns en samsyn och medvetenhet kring vad som är viktigt i arbetet kring eleverna och att det finns ett tydligt syfte med det man gör. Det framkommer även att utvärdering av projekt tillsammans med lärarna är viktigt ”Man får ju feedback av lärarna såhär ’åh dom kom igång så bra’ eller ’det blir alltid så bra att jobba med biblioteket’ men det är viktigt att titta då på vad är det som funkar och vad är det viktigt att vi gör.” (Bibliotekarie B) En aspekt som framkommer som viktig för skolbibliotekarierna och för utvecklingsarbetet är alltså att de får respons på de aktiviteter som genomförs. Ur citatet framgår även att skolbibliotekarierna har en lyhördhet för vad lärarna anser som betydelsefullt att arbeta med och utveckla.

Vad som är framträdande i intervjuerna med såväl bibliotekarierna som läraren är att förtroende för respektive professions kunnande och kompetens är viktigt för verksamhetens möjlighet till utveckling, att man så att säga utnyttjar varandras specifika kunskaper. Men även förtroende av det slag att de överenskommelser som uttryckts

explicit eller implicit är varaktiga över tid. Relationen mellan lärare och skolbibliotekarier stärks genom respektfullhet och inkludering, så en premiss för samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie är förståelse och respekt för respektive profession.

För utvecklingsarbetet kring elevers läsvanor framstår det som viktigt att bibliotekarien ses som en del i kollegiet och bjuds in till möten med lärarlaget och ledningen. Bibliotekarierna poängterar även vikten av att biblioteket är en del av skolverksamheten och inte ses som ”en egen liten ö” (Bibliotekarie A). Trots att både läraren och bibliotekarierna tycker att detta är viktigt så tycks bibliotekarierna ändå mena att det hänger på att de måste ligga på ledningen om att de är en del av kollegiet.

Men det är fortfarande så att man är i minoritet och man måste själv påminna skolledningen när dom inte tänker på det perspektivet för dom tänker ju väldigt mycket utifrån läraren, och så läraren och eleverna. Bara en konkret grej är ju att be dom använda pedagogisk personal i stället för bara lärare så inkluderas även vi. (Bibliotekarie B)

Bibliotekarierna såväl som läraren ser biblioteket som en del av skolan men bibliotekarierna trycker ändå på att de själva måste se till att de inkluderas i olika aktiviteter relaterade till skolverksamheten. I citatet framkommer ett förslag till ett förändrat språkbruk, att benämna såväl lärare som skolbibliotekarier som pedagogisk personal.

Från bibliotekariernas sida framträder det som viktigt att de framstår som en resurs även i klassrummet. Bibliotekarie B beskriver till exempel sin och sin kollegas roll som skolbibliotekarie som ”den osynliga medlemmen av arbetslaget” och att lärarna bjuder in dem som en del av teamet kring elevernas gymnasiearbete och att den resursen uppskattas av lärarna. Hon berättar vidare att bibliotekarierna bjuds in som specialister inom informationssökning och källkritik för att lärarna själva upplever att de inte är så kunniga i det. Här visas ett exempel på hur specifik professionskompetens erkänns relaterat till ett specifikt sammanhang. Ett annat exempel på erkännande beskrivs av Lärare C när hon understryker vikten av att de kan hjälpa varandra med att bidra till elevernas lärande och läsvanor i exemplet nedan.

Bibliotekarie B har ju också gjort den här föreläsningen om varför det är bra att läsa för det är ju såklart att jag pratar om det, men det blir ju bra att vi är många vuxna röster som pratar om det för då blir det att jag får lite pondus för att Bibliotekarie B säger det och Bibliotekarie B får lite pondus för att jag säger det. Alltså det hör ihop med vad dom har lärt sig. (Lärare C)

Här visas exempel på att lärarens och bibliotekariernas samspel gentemot eleverna är viktigt, att de kan ha olika ingångar och har olika sätt att bemöta eleverna på men att de ändå ser det som ett samspel i relation till elevernas läsvanor.

En annan aspekt som framstår som central för skolbibliotekets utvecklingsarbete rör kommunikation. I detta sammanhang framhålls exponeringen av resurserna inom biblioteket men även exponering av resurser och kommunikation om bibliotekets verksamhet utanför biblioteksrummet. Bibliotekarierna berättar att de använder olika former av sociala medier för att kommunicera om aktiviteter och utställningar samt lästips. De använder även skolans nyhetsbrev som en kanal att förmedla olika typer av information om resurser och aktiviteter och kommunicerar även via sociala medier och informationsskärmar. Här eftersträvar de även en interaktion med såväl elever som lärare. I utvecklingsarbetet ingår att kommunikation i olika typer av kanaler uppfattas som viktigt för att nå eleverna och synliggöra skolbibliotekets verksamhet.

Ur materialet framkommer också resurser som en viktig förutsättning för skolbibliotekets verksamhet. Resurserna inbegriper såväl medel för att köpa in böcker som medel för att kunna anställa fackutbildade skolbibliotekarier. ”En bra budget för bokinköp (skratt) det är ju liksom mest grundläggande, fackkunnig personal och en bra budget.” (Bibliotekarie B)

Det har framkommit tidigare i resultatet att möjligheten att köpa in böcker är viktigt för att tillgodose elevernas behov och tillgänglighet. Men bibliotekarierna ser det också som väsentligt att de kan göra de prioriteringar de bedömer är viktiga för verksamhetsutvecklingen och att de då har resurser de får styra över. Bibliotekarie B tar upp att de inte har några egna ljudböcker men att de har en inläsningstjänst som är öppen för alla elever och hon tar även upp att de kan använda sig av ”Biblio-appen”, som är en ljudbokstjänst som kommunens folkbibliotek har. Här framkommer att skolbibliotekariernas möjlighet och resurser att anpassa utbudet är en central del i utvecklingsarbetet.

En annan viktig förutsättning för skolbibliotekets utvecklingsarbete rör ramarna för verksamheten, att ledningsfunktioner har kunskap om verksamheten men också att det finns lagligt stöd för skolbibliotekets verksamhet. Bibliotekarie B tar upp detta i citatet: ”Sen är det viktigt också att skolledningen har kunskap om bibliotekets roll tänker jag som pedagogisk resurs och det har ju förtydligats i Skollagen så det gör ju mycket. Det är faktiskt en bra hjälp för oss.” (Bibliotekarie B). Styrdokument så som Skollagen (2010:800) utgör ett stöd för skolbibliotekariernas arbete samtidigt som formuleringarna

sätter en viss press på skolledningen att använda skolbiblioteket som en pedagogisk resurs.

Sammanfattningsvis visar resultatet, utifrån det empiriska materialet, att olika former av samverkan i olika led är centralt för skolbibliotekets utvecklingsarbete. Viktigt för utvecklingsarbetet gällande läsfrämjande är att skolbiblioteket och dess medarbetare utgör en integrerad del i skolan.

Kapitel 6. Analys

I detta kapitel analyseras och diskuteras resultatet utifrån studiens valda teori. Analysen av det tematiserade resultatet har indelats under rubrikerna: *Skolbibliotekets olika roller* och *Samarbete och samverkan*.

6.1. Skolbibliotekets olika roller

Arbetet med läsfrämjande och läsfrämjande aktiviteter i denna studie utgår ifrån en målsättning att få eleverna att läsa mer och motivera eleverna till läsande rent generellt. I detta arbete kan man då urskilja två olika motiv som driver informanternas arbete och som framgår ur resultatet. Dessa motiv kan sägas motsvara olika roller som biblioteket har. Skolbiblioteket kan sägas fylla en *instrumentell roll*, en resurs som ger stöd till utvecklingen av kunskaper relaterade till olika typer av skolrelaterade uppgifter, såsom vad man kan tänkas behöva kunna inför ett högskoleprov eller till ett projektarbete. Av resultatet framgår att det i denna roll ingår att även främja sådant läsande som inte direkt är relaterat till skolarbetet, att läsa av lust och intresse. Skolbibliotekets läsfrämjande arbete handlar således inte enbart om att utveckla elevernas läsande relaterat till studieprestation utan även till läsande rent generellt.

I de resultat som redovisas ovan kan man även urskilja att skolbiblioteket har en *omsorgsroll*. Det innebär att det i verksamheten finns en omsorgstanke riktad mot hela elevens identitetsutveckling och medborgerliga utveckling.

När bibliotekarierna beskriver hur de ser på sin roll gällande tillgänglighet och att biblioteket ska vara en kravlös plats och ”utan barriärer” dit man bara ska kunna komma och hänga, så indikerar detta att det finns en tanke om omsorg parallellt med de instrumentella roller som nämnts. Det sätt varpå bibliotekarierna anpassar sitt bemötande och sin tillgänglighet för att möta elevernas behov kan ses som exempel på vad Gerolami (2015, s 168) refererar till som ”blivande”. I elevens möte med biblioteket uppstår nya

relationer som möjliggör ett sådant blivande, exempelvis när eleven och skolbibliotekarien delar en gemensam läsoplevelse.

Skolbiblioteket betraktat som en skapande plats (Gerolami 2015, s. 170) relaterar till de fyra teman som presenterats i resultatet. Det första temat, *inspiration*, handlade om olika läsfrämjande projekt där det påvisas att skolbiblioteket utgör en skapande plats när de exempelvis anordnar poesitävling för eleverna och bjuder in författare att prata om sina böcker med eleverna. De olika strategier som bibliotekarierna använder för att inspirera till läsande kan ses som att de bidrar till elevernas *blivande*, som läsare. Det andra temat, *att välja själv*, exemplifierar ett skapande i det att skolbiblioteket gör olika former av anpassningar för att ge eleverna möjlighet, och befordra en vilja hos dem, att göra individuella val. En bibliotekarie (B) ser till exempel valet som en viktig del i elevernas *blivande*, som läsare och medborgare, då hon kopplar elevens val av bok som en del i dennes identitetsskapande. Det tredje temat, *en kravlös, tillgänglig och trygg plats*, belyste informanternas syn på hur biblioteket kan användas utöver det skolrelaterade där den skapande platsen bland annat exemplifieras av Bibliotekarie A som menar att skolbiblioteket är en plats som erbjuder möjligheter som går utöver de specifikt biblioteksrelaterade, en plats för samtal och att det är en tilltalande miljö att bara vistas i. Det fjärde temat, *att introducera och upprätthålla intresset för skolbiblioteket*, exemplifierades av informanterna i deras beskrivningar av olika aktiviteter inom detta tema. Ett exempel på skolbiblioteket som en skapande plats är den läsklubb som finns och de anpassningar och modifieringar som gjorts och som lett fram till att även en bokklubb startats. Den lyhörddhet och flexibilitet och ständiga förändring som skolbibliotekets verksamhet återspeglar inom nämnda teman kan förstås som delar i skolbiblioteket som ett arrangemang. Verksamheten befinner sig i en ständig rörelse där ett skapande möjliggörs. Skolbiblioteket kan förstås som en plats där nya relationer skapas och nätverk uppstår.

Vid sidan av bibliotekets mer traditionella roll innebär en omsorgsroll gentemot eleverna en miljö som möter elevernas behov. Det ska vara en trygg och välkomnande plats utan egentliga krav på att eleverna behöver ha något särskilt ärende att gå dit annat än att vistas där. Utifrån arrangemangsteorin så kan man här se bibliotekets roll i relation till andra arrangemang såsom skolan och skolans fritidshem. I det här fallet utgör bibliotekets sociala roll ett alternativ till vad skolan och till exempel fritidshem har att erbjuda eleven när det kommer till trygghet och omsorg. Eleverna kan betraktas som ständigt blivande delar i arrangemanget vars delar förändras i relation till dem. Exempel på det är att eleverna har viss påverkan på vad bibliotekets budget läggs på. Man skulle

kunna tänka sig att en större del av bibliotekets budget skulle läggas på exempelvis datorer, klassuppsättningar av böcker eller böcker som lärarna vill att eleverna ska läsa, men eleverna är till viss del med och styr inköpen. Sett utifrån arrangemangsteorin så sträcker sig skolbiblioteket och skolbibliotekariens uppdrag sig således bortom de målstyrda uppgifter som formulerats i olika styrdokument, så som Skollagen (2010:800), Bibliotekslagen (2013:801), etcetera. Skolbiblioteket som arrangemang innehåller regelverk, som i det här fallet kan vara styrande för vilka resurser som bör köpas in – men inom arrangemanget har man samtidigt medel att omvandla dessa regelverk (Gerolami 2015, s. 169).

Skolbiblioteket ses här ha rollen att bidra till elevernas utveckling till kunniga och kompetenta medborgare. I spelandet av denna roll finns en medvetenhet om att det finns en mängd faktorer och medaktörer utanför skolbibliotekets ram och kontroll. Att uppfatta skolbiblioteket som en aktiv medaktör, som bidrar till elevernas bildning och personliga utveckling, kan utifrån arrangemangsteorin, sägas vila på att såväl skolbibliotekarier som lärare betraktar skolbiblioteket som en skapande verksamhet. De skapande processer som exempelvis aktiviteter under läsveckan, julgransplundring med gallrade böcker, bokbord, etcetera som informanterna ger uttryck för kan utifrån arrangemangsteorin ses som en slags beredskap hos, i det här fallet skolbibliotekarierna, till förändring och ”blivande” i det att de ger uttryck för att de är måna om att modifiera och anpassa aktiviteterna efter elevernas behov.

I resultatet kan man även urskilja en roll som handlar om strävan efter likvärdighet, att *alla* har tillgång till bibliotekets resurser och tjänster. Denna roll kan turneras i tre riktningar som var och en utgör exempel på biblioteket som en skapande verksamhet (Gerolami 2015, s 168): 1. Strävan efter inkludering, där man genom olika åtgärder och aktiviteter försöker närma sig även de elever som inte självmant kanske väljer biblioteket. I detta anges vikten av ett passande upplägg för hur eleverna introduceras till skolbiblioteket. Biblioteket introduceras som en lugn plats för studier men också en kravlös plats där man kan botanisera utan krav på att till exempel låna. 2. Att man anpassar resurser, utbud och aktiviteter så att de ska möta elevernas olika och skilda intressen och förutsättningar. Även de som inte ser sig som vana läsare ska känna sig bekväma med att vistas där. 3. Att bidra till likvärdig tillgång till resurser genom att vara lyhörd för elevernas önskemål och att avsätta resurser för inköp av böcker. I informanternas beskrivning av dessa ambitioner framstår vikten av att betrakta skolbiblioteket som ett skapande sådant. Det ger en bättre förståelse för skolbiblioteket och vad

skolbibliotekarierna gör, i förhållande till att försöka beskriva dessas göranden utifrån ett målstyrningsperspektiv.

Att alla har likvärdig tillgång till resurser, som väl snarast får uppfattas som ett ideal, är en strävan som kräver såväl ekonomiska resurser som en mycket utvecklad kommunikation med eleverna. Skolbibliotekarien behöver en stor mängd information och för att få tillgång till denna informationsmängd så krävs att skolbibliotekarien utvecklar en mängd praktiker och etablerar kommunikationsvägar för att kunna få en bild av elevernas behov och förutsättningar. Som framgår av resultatet så uppmantras eleverna att lämna in boktips och prata med bibliotekarierna om böcker de läst och i resultatet framgår även att skolbibliotekarierna kommunicerar med eleverna på en mängd olika sätt, både i och utanför biblioteket, exempelvis via informationsskärmar och sociala medier. Detta är ett av många uttryck för bibliotekets sociala roll, en roll som utifrån arrangemangsteorin, där skolbiblioteket ses som en skapande institution, just medför att skolbibliotekets sociala roll framträder. Att skapa och etablera relationer mellan skolbibliotekarie och elever visar sig i resultatet vara nödvändigt för att kunna ta reda på vilka resurser som ska finnas och inköpas och vilka prioriteringar som behöver göras. En annan aspekt av likvärdig tillgång till resurser handlar om tillgänglighet och detta kan utifrån resultatet beskrivas i olika mening. Det kan handla om att tillhandahålla resurser på olika nivå, inkludering i bibliotekets läsfrämjande aktiviteter men också om rent praktisk tillgång till biblioteket i termer av öppettider och var biblioteket är placerat i skolan. Att uppfylla strävan mot likvärdig tillgång till resurser i olika meningar tycks kräva att skolbibliotekarien upplever och ser olika skapande möjligheter inom arrangemanget. Styrdokument, policys och liknande ter sig inte tillräckliga för att i praktiken realisera tanken om likvärdighet. Skolbibliotekarien bör snarare se sig själv som ingående i ett ständigt skapande arrangemang.

Sammantaget kan de olika roller som urskilts, i ljuset av arrangemangsteorin, leda till en förståelse av skolbiblioteket som en *skapande* plats, där ett *blivande* i en mängd olika avseenden äger rum. Skolbiblioteket har en instrumentell roll, som pekar mot vissa skolrelaterade mål, men har även andra roller som rör omsorg och likvärdighet. Strävan efter inkludering, att anpassa resurser och att bidra till likvärdig tillgång till resurser kan förstås som uttryck för den skapande platsens möjligheter och beredskap till anpassning och förändring – inom arrangemanget och i relation till andra arrangemang. På en annan analysnivå pekar även resultatet, analyserat utifrån arrangemangsteorin, på den spänning som finns mellan detta sätt att förstå skolbibliotekets roll i förhållande till en målstyrd beskrivning.

6.2. Samarbete och samverkan på olika nivåer

I resultatet är det framträdande att såväl skolbibliotekarierna som läraren ser möjligheten till, och förekomsten av, samarbete, samverkan, nätverksbyggande och dialog som vitala i det läsfrämjande arbetet och för verksamheten i stort. Informanternas strävan att samspela med olika aktörer kan förstås som ett pågående *skapande* och *blivande*. De olika relationer som i resultatet beskrivs i termer av samarbete, samverkan, dialog, etcetera kan utifrån arrangemangsteorin analyseras som olika kopplingar inom arrangemanget respektive kopplingar till andra arrangemang. Skolbiblioteket som ett arrangemang relaterar till ”det yttre” via andra arrangemang, exempelvis sociala respektive samhällsliga institutioner (Gerolami 2015, s. 166). Det som i resultatet framstår som centralt för läsfrämjande utvecklingsarbete kan förstås utifrån samarbeten och samverkan på tre olika nivåer: nationell, regional och lokal nivå. Skolbiblioteket uppfattat som ett arrangemang ingår i och relaterar till en mängd andra arrangemang, såsom till exempel skolan, kommunen och nationella styrdokument, på dessa tre olika nivåer. Gränserna mellan nivåerna är inte knivskarpa och nivåerna kan vara delvis överlappande men bedöms trots detta tydliggöra den samverkan och det samarbete som är centralt i skolbibliotekets utvecklingsarbete och förutsättningarna för desamma.

På den nationella nivån återfinns vissa nationella insatser och projekt för läsfrämjande som är kopplade till skolbibliotekets utvecklingsarbete. Det finns vissa nationella insatser och projekt för läsfrämjande som kan utnyttjas av skolbiblioteket, till exempel material framtaget av Kulturrådet, Kungliga biblioteket, etcetera. På den nationella nivån så opererar även de juridiska ramar och regelverk som är styrande för verksamheten; Bibliotekslagen (2013:801), Skollagen (2010:800), och olika typer av förordningar och regleringar som gäller för skolbibliotek och dess personal. Lagregleringar kan ha betydelse för såväl den egna verksamheten som i relation till andra aktörer och verksamheter (arrangemang) och dessas uppfattningar om skolbiblioteket. Bibliotekarie B uttryckte exempelvis detta och hon beskrev det som att ”...sen är det viktigt också att skolledningen har kunskap om bibliotekets roll, tänker jag som pedagogisk resurs, och det har ju förtydligats i Skollagen så det gör ju mycket. Det är faktiskt en bra hjälp för oss.” Det är med andra ord viktigt med relationen till skolans ledning och i förlängningen skolhuvudmannens ledning. Centralt för skolbibliotekets utvecklingsarbete och dess förutsättningar är inte bara att skolledningen tilldelar resurser – även om detta också är centralt – utan även ledningens kunskap och förståelse för skolbiblioteket.

Den nationella nivån, diskuterad ovan, syftar till att fånga in den nivå som ligger ovanför själva skolan och skolbiblioteket så som skolledning, kommun och även andra

aktörer i regionen. På den regionala nivån sker en uttalad samverkan med andra kommuner och skolbibliotek såväl kopplat till skolbibliotekets ordinarie verksamhet som till vissa andra kommuner som bedriver läsfrämjande aktiviteter. Det framkommer att den regionala samverkan i olika led är betydelsefull när det gäller styrningen av resurser. När skolbibliotekarierna talar om betydelsen av en budget som de kan styra över så sätts de ekonomiska ramarna på nivåer som är överordnade skolan. Detta gör att samverkan gentemot den regionala nivån blir väsentlig för att motivera och argumentera för en rimlig resurstilldelning. På den regionala nivån finns även regler och normer som är institutionellt styrande, så som styrdokument och policyer, som skolbiblioteket behöver förhålla sig till och som påverkar skolbibliotekets roll och verksamhet uppfattat som ett arrangemang.

I resultatet framgår att relationen till ledningen och det stöd som ges från ledningen är väsentligt för verksamhetens utveckling och möjligheten till en sådan. På den regionala nivån opererar också de institutionella ramarna som är centrala för skolbibliotekets utvecklingsarbete. Exempel på sådana är monetära resurser, budget, verksamhetsplaner, etcetera. I resultatet framgår det att skolbibliotekets inflytande över dessa ramarna har stor betydelse för hur skolbibliotekarierna ser på sin roll och möjligheter att bedriva utvecklingsarbete. Detta skulle kunna tolkas som att skolbibliotekariernas möjlighet till utveckling av läsfrämjande aktiviteter lyder under en målstyrningsmodell, men sett ur ett arrangemangsteoretiskt perspektiv så framträder i stället skolbibliotekariernas skapande i det att de mer eller mindre har utbildat skolledningen i skolbibliotekets vidare syfte och roll. Uppfattat som ett arrangemang kan man förstå skolbibliotekariernas beredskap att förändra och skapa nya möjligheter där det inte primärt ser styrningen som begränsande (Gerolami 2015, s. 169). Exempelvis, som Bibliotekarie B berättade (i första citatet på sidan 30), att de gör sig synliga genom att påminna skolledningen om att de vill bli inbjudna till relevanta sammanhang. I samma citat framträder en annan form av skapande utifrån samma syfte, det vill säga att inkluderas i verksamheten, genom att de föreslog ett förändrat språkbruk. Vid inbjudan till möten föreslog hon att de skulle använda begreppet ”pedagogisk personal” i stället för endast lärare så att även dem inkluderas.” I anslutning till detta kan man, via arrangemangsteorin, se bibliotekets möjlighet till skapande och utrymme till förändring.

Samarbete och samverkan på lokal nivå, som är av central betydelse för skolbibliotekets utvecklingsarbete, kan uppdelas i olika delar: samverkan mellan skolbibliotekarierna och mellan skolbibliotekarierna och lärarna. Resultatet visar att samverkan i alla dess delar på denna nivå bygger på förtroende och tillit. I samarbetet och

samverkan mellan skolbibliotekarierna och lärarna så framkommer det ur resultatet att uppfattningen om den andra partens kompetens är viktigt; och att båda professionerna ser varandra som kunniga inom sitt område och att de kan mötas i en gemensam syn på pedagogisk uppläggnig och på elevgruppens behov. Detta exemplifieras när Lärare C (i andra citatet på sidan 30) berättar om när Bibliotekarie B hållit i en föreläsning om vikten av läsning för eleverna, och beskriver att hon såg en stor fördel i att budskapet till eleverna om varför läsning är viktigt både kommit från Bibliotekarie B och henne själv. I både lärarens och skolbibliotekariernas beskrivning om varandra framkommer att synen på respektive profession och tilltro till den professionella kompetensen är centrala förutsättningar för samarbete och samverkan. När Lärare C till exempel uttryckte (i samma citat som refererats till ovan) att "... jag får lite pondus för att Bibliotekarie B säger det och Bibliotekarie B får lite pondus för att jag säger det" så kan det tolkas som att det är ett ömsesidigt erkännande av varandras professionalitet. I resultatet framkommer att skolbibliotekarierna har en vilja och ser som sin roll att utgöra en integrerad del av skolans arbete. Detta uttrycks genom att de gärna ser att lärarna bjuder in dem som en naturlig del av lärarlaget i vissa sammanhang men att de ser på sin roll, och önskar uppfattas, som en ständig potentiell resurs i skolsammanhanget: "som den osynliga medlemmen av arbetslaget" (Bibliotekarie B). Fler av de aktiviteter som läraren och skolbibliotekarierna gemensamt genomför kan teoretiskt beskrivas vara som ett "samskapande".

Ur resultatet kan man utläsa att det är av stor betydelse för verksamheten och samverkan i olika led att skolbibliotekarien inte är ensam i sin roll. Det faktum att skolbibliotekarierna är två är betydelsefullt för såväl relationen till eleverna som till lärarna. Att det finns en relation mellan två eller flera skolbibliotekarier framstår som viktigt i flera andra avseenden. Skolbibliotekarierna delar en gemensam professionskompetens, men inom arrangemanget kan de individuellt ha olika kopplingar till andra arrangemang i det kontinuerliga görandet. Det kan till exempel innebära att de kan ge varandra stöd och inspiration till skapande inom verksamheten. Ett exempel på detta är när Bibliotekarie A uttryckte (se sidan 29) att det är viktigt att det finns två bibliotekarier: "Det är alltid lättare när man är två, och kan till exempel bolla med varandra."

De samarbets- och samverkansled som beskrivits ovan kan inom ramen för den här studien sägas vara inriktade på elevernas blivande som läsande, kompetenta och kunniga medborgare. I skolbibliotekariernas relationer med eleverna gällande det läsfrämjande utvecklingsarbetet så kan det beskrivas som att utgå ifrån elevernas individuella

förutsättningar och behov. För att förstå och ta reda på vilka behov som dessa har är relationsbyggande via kommunikation centralt. Även detta arbete kan betraktas som ett skapande där olika former av kommunikation (personlig, via informations-skärmar och sociala medier) ständigt behöver anpassas efter elevernas behov och förutsättningar.

Kapitel 7. Diskussion och slutsatser

Ämnet för denna studie är skolbibliotekariers och lärares uppfattningar om skolbibliotekets roll för elevers läsvanor. Studiens syfte var att skapa förståelse för skolbibliotekets verksamhet som institution och att undersöka dess roll för utveckling och etablering av gymnasieelevers läsvanor. Studien är en anonymiserad fallstudie där studiens objekt utgör ett gott exempel på ett välfungerande skolbibliotek med fackutbildade bibliotekarier. Studiens resultat bygger på två skolbibliotekariers och en lärares uppfattningar gällande detta skolbiblioteks roll för elevernas läsvanor. Uppfattningar om det läsfrämjande arbetet och skolbibliotekets roll har tagit sin utgångspunkt i skolans och skolbibliotekets demokratiska uppdrag, som i sin tur har kopplats till medborgerlig bildning i förhållande till läsande och läsvanor.

Skolbibliotekets roll för läsfrämjande har tidigare undersökts från en mängd olika utgångspunkter, till exempel effekterna av vissa projekt och utvecklingsinsatser (Jabbar, 2021) och hur skolbibliotekarien kan påverka elevers läsvanor (Merga, 2021). I föreliggande studie finns ingen ansats att värdera effekterna av de olika projekt som framkommer ur materialet, utan snarare de faktorer som kan tänkas påverka elevernas läsvanor så som inspiration, vikten av att välja litteratur själv och intresset för hur skolbiblioteket introduceras och upprätthålls. I likhet med Merga (2021) visar resultatet i denna studie att skolbibliotekariernas roll är komplex, den är instrumentell men också stödjande i många avseenden. I de aktiviteter som återgetts i resultatet kan man urskilja olika typer av strategier för att motivera till läsning hos elever. Dessa strategier har, i denna studie, inte undersökts som sådana, vilket har gjorts i ett antal andra studier (Dominguez et al., 2016). I föreliggande studie har intresset främst riktats mot de relationer inom och utanför skolbiblioteket uppfattat som ett arrangemang. I detta arrangemang ingår aktiviteter och strategier som läsfrämjande relaterar till och vad som skolbibliotekarierna och läraren uppfattade som centralt när det gäller att bidra till elevernas blivande, till kunniga och kompetenta medborgare. Vidare svarar tidigare forskning på frågor rörande skolbibliotekets resurser och användning i relation till läsvanor (Nanthini & Rekha Rani, 2020, Baker et al., 2018, Adejimo, Ilo & Audu, 2021).

Betydelsen av resurser har här inte undersökts specifikt men i resultaten turneras resursfrågor genom den betydelse som ges till elevernas möjlighet till inflytande över bokinköp, etcetera. Föreliggande studie ger exempel på att skolbiblioteket har en vidare roll än den som framkommer i olika effektstudier så som exempelvis Jabbar (2021), genom att framhäva det som en plats för omsorg. Adejimoh, Ilo & Audu (2021) använder inte begreppet omsorg men lyfter likväl att skolbiblioteket kan spela en större roll för elevers läsvanor genom att i högre grad integrera skolbibliotekets uppdrag med skolans.

Tidigare studier ger värdefull och intressant kunskap om vissa aspekter av skolbiblioteket som påverkar elevers läsvanor men i förhållande till dessa studier så har ansatsen här snarare varit att försöka fånga in skolbibliotekets roll och potential ur ett vidare samhällsligt perspektiv. Resultatet visar att skolbiblioteket har ”en alternativ roll” som kan tolkas i termer av omsorg. I vissa delar liknar rollen det omsorgsuppdrag som skolans fritidshem har, men rollen inkluderar även en omsorg om elevernas bildning. Vissa aspekter av omsorg, som att skolbiblioteket har en potential att arbeta med elevers sociala inkludering, har diskuterats av Odasso (2007), som pekar på skolbibliotekets möjlighet att spela en betydande roll för elevers sociala inkludering. Odassos (2007) studie är främst inriktad på att förebygga elevers avhopp och känsla av utanförskap gentemot skolmiljön. Utgångspunkterna i Odassos (2007) studie har vissa likheter med vad som i denna studie beskrivs som skolbibliotekets alternativa roll men där omsorgen till skillnad från Odasso (2007) även inbegriper en omsorg om elevernas medborgerliga bildning.

Att skolbiblioteket har en roll att spela när det gäller elevernas bildning visas i Centerwall et al:s (2022) studie där skolbiblioteket kopplas till dess pedagogiska uppdrag såväl i termer av utbildning som bildning. Centerwall et al. (2022) diskuterar även skolbibliotekets roll och uppdrag samt vad som kännetecknar skolbibliotekariens arbete. Beskrivningen av skolbibliotekariens roll, som en ”kulturbärare” (Centerwall et al. 2022, s. 351), har flera likheter med de resultat som presenterats i föreliggande studie. Resultaten kan förhoppningsvis bidra till en mer komplex beskrivning av skolbibliotekariens och skolbibliotekets möjliga roll i det att omsorgsrollen har framträtt. Den teori som använts har med andra ord synliggjort ett alternativt perspektiv på nämnda roller.

Spänningsfältet mellan målstyrning och arrangemang

Skolbiblioteket har i denna studie teoretiskt betraktats som ett institutionellt arrangemang. Det medför att dess roll och verksamhet är något som ständigt görs och ständigt blir. Detta

perspektiv medför att fokus riktats mot saker som i denna studie tematiserats, såsom exempelvis inspiration, en kravlös, tillgänglig och trygg plats, etcetera. Aktörerna ses således som skapande och medskapande, på en produktiv plats där man strävar efter att alla elever inkluderas och att man anpassar resurser, utbud och aktiviteter efter elevernas behov. I ljuset av detta pekar den arrangemangsteoretiska analysen mot skolbibliotekets skapande möjligheter snarare än begränsningar, som naturligtvis är närvarande även ur detta perspektiv. Från ett målstyrt perspektiv hade studiens material sannolikt givit ett annat resultat. Från det senare ter det sig naturligt att utgå ifrån uppställda mål och studera hur de kan uppnås. Närliggande till en sådan analys är att rikta fokus mot de olika former av begränsningar som föreligger, i form av resurser, lagar och regelverk. Vidare tycks det målstyrda perspektivet begränsas just av de mål som formulerats. De aktiviteter inom skolbiblioteket som inte omfattas av sådana mål, exempelvis vissa aktiviteter som i denna studie relaterats till omsorg, blir helt enkelt svåra att fånga in och artikulera.

De institutionella ramar som omger skolbiblioteket, i form av lagar, regelverk och policyer, har även betraktats utifrån det arrangemangsteoretiska ramverket. Utifrån den valda teoretiska utgångspunkten kan resultatet sägas utpeka ett spänningsfält mellan att förstå skolbiblioteket som ett institutionellt arrangemang i förhållande till att förstå det som en målstyrd institution. Att se skolbiblioteket som en plats för skapande och blivande möjliggör att fokus flyttas från de ramar, normer och mål som finns. Målstyrning finns förstås, men blir inte lika framträdande vilket gör att fokus kan flyttas från vad som begränsar skolbibliotekets roll till vad som är möjligt att göra, i relation till rådande institutionella ramar och mål. I resultatet återspeglas detta som ett glapp mellan beskrivningarna av görandet inom skolbiblioteket i relation till det målstyrda. Utifrån arrangemangsteorin innebär glappet skolbibliotekets alternativa roll i termer av den omsorgsroll som återgivits i analysen. Resultatet kan möjligen också ses som att även skolbibliotekarierna befinner sig mitt inne i ett spänningsfält mellan det målstyrda, vad man måste uppfylla i enlighet med dessa mål, å ena sidan, å andra sidan, vad man uppfattar att man kan och vill göra.

Ett holistiskt synsätt

Det som beskrivits i resultatet gällande skolbibliotekariernas och lärarens uppfattningar om skolbibliotekets roll för elevers läsvanor kan sägas återspegla en holistisk syn på nämnda roll. Med detta menas att delar av helheten hänger ihop och är kopplade till varandra och att de fenomen som här studerats, skolbibliotekets roll, bäst förstås utifrån ett holistiskt synsätt. De uppfattningar, skolbibliotekarierna och läraren har, som visats i

resultatet, kan ses ur ett holistiskt perspektiv. I resultatet återfinns idén om att skolbibliotekets verksamhet idealt inte är isolerad, vare sig i avseende på plats eller uppdrag. Skolbiblioteket och skolbibliotekarierna uppfattas som en integrerad del i skolans verksamhet. Detta betyder att skolbibliotekarierna även är integrerade i lärarlagens utvecklingsarbete i stort. I resultatet finns stort stöd för att såväl läraren som skolbibliotekarierna ser på skolbiblioteket ur ett sådant helhetsperspektiv, de olika delarna som är relaterade till läsfrämjande hänger samman. Särskilt tydlig blir den holistiska synen när skolbibliotekarierna relaterar till skolbibliotekets roll för elevernas medborgerliga utveckling och identitetsskapande och när de framhäver olika typer av omsorg. Även i delar i resultatet som handlar om skolbibliotekets roll för likvärdig tillgång till resurser framträder nämnda holistiska synsätt.

Som sagts indikerar resultatet att skolbibliotekarierna och läraren delar den holistiska synen, i relation till skolbibliotekets roll och läsvanor. Dock framgår det av resultatet att ansvarsrelationen, för att samarbete ska komma till stånd, är asymmetrisk. Detta förhållande synliggörs även i Montiel-Overalls (2021) studie. Ett större ansvar verkar vila på skolbibliotekarierna. Det är skolbibliotekarien som bjuder in sig själv till möten och påminner om dess roll som den ”osynliga medlemmen i arbetslaget”. Att läraren, utifrån resultatet, ser skolbibliotekarien som en värdefull resurs och har en inbjudande och välkomnande inställning till skolbibliotekariernas medverkan framgår tydligt, men i den praktik som återges ter sig dock nämnda ansvarsasymmetri råda.

Sammanfattade slutsatser

Denna studie har undersökt två skolbibliotekariers och en lärares syn på vilken roll skolbiblioteket har och vilka utvecklingsområden som är mest centrala för elevers läsvanor. En generell slutsats som kan dras är att skolbiblioteket har en mängd olika roller, det fyller en instrumentell roll men också en omsorgsroll. I omsorgsrollen ingår att ha omsorg om elevernas blivande till medvetna, kunniga och kompetenta medborgare. För utvecklingen av skolbibliotekets läsfrämjande arbete är samverkan och samarbete med olika aktörer centralt. Sådan samverkan sker på olika nivåer, som kan indelas i lokal, regional och nationell nivå. På den lokala nivån är integreringen av skolbibliotekets verksamhet med övriga verksamhet central. Att detta sker vilar i hög grad på skolbibliotekariernas vilja och förmåga att synliggöra biblioteket i olika sammanhang. Såväl skolbibliotekarier som läraren återspeglar ett holistiskt synsätt på skolbibliotekets roll för elevers läsvanor; aktiviteter, resurser, bemötande, miljö, etcetera, samt synen på elevers läsande ses som delar i en helhet, som alla har betydelse.

Den valda teoretiska utgångspunkten, att förstå skolbiblioteket som ett institutionellt arrangemang, har visat sig fruktbar för att belysa skolbibliotekets roll gällande elevers läsvanor och medborgerliga bildning. Skolbiblioteket är från denna utgångspunkt en skapande och produktiv plats, en plats för blivande; att förstå skolbiblioteket på detta sätt belyser även dess sociala roll (Gerolami 2015, s 168). I analysen av skolbibliotekets roll från denna utgångspunkt framträder att skolbiblioteket har en omsorgsroll som inbegriper omsorg om elevernas medborgerliga bildning. Vidare medför den valda teoretiska ansatsen att skolbibliotekets utvecklingsarbete kan förstås som inriktat mot skapande, och inte primärt mot ekonomi och effektivitet gentemot uppsatta mål. I den analys av skolbibliotekets roll för elevers läsvanor som genomförts framträder det spänningsfält som verkar råda mellan att betrakta skolbiblioteket som en målstyrd institution i förhållande till att betrakta det som ett arrangemang. Med utgångspunkt i det goda exempel som studien bygger på och det omsorgsperspektiv som har framträtt, kan man ändå resa frågan om vilken typ av omsorgspraktiker som bör ingå i skolbibliotekets roll. Det är att betrakta som en öppen fråga.

7.1. Metodkritik

Den kvalitativa ansats i termer av semistrukturerade intervjuer som använts i denna studie har möjliggjort att informanterna kunnat utveckla sina svar. Därmed har specifika detaljer kunnat framträda och som ibland exemplifierats genom citat från intervjuerna. Citaten ska inte ses som belägg för studiens resultat utan snarare som just exempel på hur de uttryckte en viss uppfattning. En annan analys av samma empiriska material hade kunnat ge ett annat resultat och exemplifierats med andra citat. I relation till en postmodern syn läggs fokus enligt Kvale & Brinkman (2009, s. 69) på intervjun som ” [...] en produktionsplats för kunskap, på intervjuens språkliga och interaktionella aspekter...”. Detta innebär att intervjuerna kan sägas vara samskapande där resultaten står i relation till det totala sammanhanget för intervjun; platsen, de frågor som ställts, atmosfär, etcetera. De intervjuer som genomförts bör ses i ljuset av en medvetenhet hos informanterna om att intervjuaren är bibliotekariestudent som var intresserad av att studera ett gott exempel. Det är tänkbart att man skulle kunna gjort observationer, antingen i kombination med intervjuer eller som utgångspunkt. I det tidigare fallet så är det tänkbart att det hade givit ett fylligare material, i det senare fallet är det troligt att studien hade lett till en annorlunda kunskap om skolbiblioteket.

7.2. Förslag på vidare forskning samt implikationer för skolbibliotekens praktik

Denna studies resultat kan bidra med en ökad förståelse för skolbibliotekets potential för skolans totala verksamhet där omsorg för eleven står i fokus. Det innebär också att vid en analys över skolbibliotekets roll och deltagande i den totala organisationen, kan visa möjligheter som tidigare inte tagits till vara på. En intressant fråga att vidare undersöka vore hur skolbibliotek utifrån arrangemangsteori organiseras på en nationell nivå. Studier kring elevers egna uppfattningar om skolbibliotekets roll för dem, såväl vad det gäller kunskapsutveckling som identitetsutveckling, är ett område som kanske skulle kunna ge ytterligare kunskap om skolbibliotekets roll.

Käll- och litteraturförteckning

- Adejimoh, A, Y., Ilo, M, H. & Audu, O, P. (2021). The Role of School Libraries in Promoting Reading Culture among Secondary School Students in Benue State. *Library Philosophy and Practice*.
- Baker, N., Furlong, K., Consiglio, D., Gentry, L.H., Milberg, C., Reynolds, K. & Wilson, J. (2018). Demonstrating the value of “library as place” with the MISO Survey. *Performance Measurement and Metrics*. Vol. 19, no. 2, s.111-120.
- Barad, K. (2003). Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter. *The University of Chicago Press Journals*. Vol. 28,no.3.
- Bates, P. (2000). The role of secondary school libraries in the promotion of reading. *New Review of Children's Literature & Lib.* 6(1) s. 155-176.
- Batool, SH. & Webber, S. (2017). Conceptions of school libraries and the role of school librarians: findings from case studies of primary schools in Lahore. *Information research and international electronic journal*, 22.
- Bohlin, H. (2018). *Medborgerlig bildning – om varför man studerar på högskola*. Lund: Studentlitteratur.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3:2, s. 77–101.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Centerwall, U., Schultz Nybacka, P. & Ringbo, M. (2022). Skolbibliotek för demokrati, lärande och kultur. I: Sundeen, J., Michnik, J. & Blomgren, R. (red.) *Biblioteksgeogfin: en antologi om biblioteksväsende och biblioteksforskning*. Lund: Studentlitteratur, s. 325- 357.
- Danladi, D. R. & Soko R. Y. (2018). The Role of School Libraries in Promoting Reading Culture Among Secondary School Students: a case study of Federal Government College, Jos. *Library Philosophy and Practice*.
- Deleuze, G. (1991). *Empiricism and Subjectivity: An Essay on Hume's Theory of Human Nature*. (Trans. by C.V. Boundas), New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G. & Guattari, F. (2015). *Tusen plåtår*. Hägersten: TankeKraft förlag.
- Donminguez, N., García, I., Martínó, J. & Méndez, A. (2016). The school librarian as motivational agent and strategist for reading appreciation. *Journal of Librarianship and Information Science*. Vol. 48(3) s. 236-246.
- Farmer, L. (2012). The roles of professional organizations in school library education: Casestudies from around the world. *School Libraries Worldwide*, vol. 18, no. 2, pp. 1-11.
- Gerolami, N. (2015). The library assemblage: creative institutions in an information society. *Journal of documentation*, Vol.71 (1), s. 165-174.
- Gunnarsson, K. & Bodén, L. (2021). *Introduktion till postkvalitativ metodologi*. Stockholm University Press.
- Gärdén, C. (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: en forsknings- och kunskapsöversikt år 2010–2015*. Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi.
- Hartman, J. (2004). *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Hartzell, G. (2002). The principal's perceptions of school libraries and teacher-librarians. *School Libraries Worldwide*, 8 (1).
- Jabbar, A. (2021). Factors related to children, parents and school teachers influencing children reading habits: A review of literature. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, Vol 20 (Issue 5), s. 5434-5444.
- Kulturrådet (2021). <https://www.kulturradet.se/i-fokus/bibliotek/lasframjandelyft-for-Folkbibliotek/> [2022-04-04]
- Kvale, S & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundberg, P. (2021). Varför är en halv miljon barn utan skolbibliotek? Dagens Nyheter. <https://www.dn.se/sverige/patrik-lundberg-varfor-ar-en-halv-miljon-barn-utan-skolbibliotek/> [2022-03-15]

- Lykke, N. (2009). *Genusforskning: En guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.
- Marino, J. & Schultz-Jones, B. (2020). Student learning through Swedish school Libraries: Analysis, findings and recommendations. *Libri*. Vol. 70, Nr. 1, s. 17-31.
- Merga, M, K. (2021). What is the literacy supportive role of the school librarian in the United Kingdom? *Journal of Librarianship Information Science*.
- Montiel-Overall, P. (2021). Assessing Teacher and Librarian Collaboration: A Preliminary Report. *International Association of School Librarianship Conference Proceedings*. University of Alberta Library.
- Nanthini, R, O. & Rehka Rani, V. (2020). Need for change in school library resource and organization: User study on Puducherry Government High and Higher secondary schools. *New Review of Children's Literature and Librarianship*. Vol. 26. 1-2.
- Odasso, P. (2007). The Social Inclusion Function of the School Library. *School Libraries Worldwide*. Vol 13 Nr 2.
- Regeringens skrivelse (2020). *Barns och ungas läsning*. (SOU 2018:57). Stockholm: Kulturdepartementet.
- Rivano Eckerdal, J. (2016). *Glädjen att tvingas tänka nytt En studie av verksamhetsutveckling vid två folkbibliotek i Skåne*. Lunds universitet.
- Schultz Nybacka, P. (2013). Att hantera den dynamiska kontrasten mellan tradition och förnyelse: en studie av Projekt Kompetensen inom Regionbibliotek Stockholm. *Regionbibliotek Stockholms skriftserie 10*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Schultz Nybacka, P. (2019). Värdet av skolbiblioteket: En verksamhet för hållbar utbildning och bildning. *Nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Skolbiblioteksutredningen (2021). *Skolbibliotek för bildning och utbildning*, (SOU 2021:3). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket (2018). Bra skolbibliotek gynnar elevers läsutveckling. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-omforskning/bra-skolbibliotek-gynnar-elevers-lasutveckling> [2022-04- 11]
- Vetenskapsrådet (2017). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vararapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html> [2022-04-15]
- Yin, R, K. (2007). *Fallstudier: design och genomförande*. Stockholm: Liber.
- XX (2022). Namn på anonymiserad kommun.

Bilaga 1 – Intervjuguide

Hur länge har du jobbat här?

Var det någon speciell anledning till att du sökte dig just till den här gymnasieskolan?

Vad är roligast med ditt jobb?

Beskriv ditt arbete som relateras till skolbiblioteket?

Beskriv ditt eventuella samarbete med lärarna/skolbibliotekarie om ni har något?

Vad gör eleverna i biblioteket?

- Har du någon uppfattning om i vilket syfte de är där i?
- Tar eleverna kontakt med dig om saker relaterat till biblioteket? Eller tar du kontakt?

I vilken omfattning upplever du att eleverna här läser nu för tiden?

- Kan du säga någonting om det har ändrats över tid?

Vilken betydelse tror du att biblioteket har för deras läsande?

- Hur läser de? Läser de skickligt? Avancerad litteratur?

Vad är viktigt för att skolbiblioteket ska fungera för elevernas läsutveckling?

Finns något på biblioteket eller hur biblioteket är organiserat som direkt motverkar elevernas läsutveckling?